

Jakin199

azaroa-abendua
2013

*Aldizkari honek Gipuzkoako Foru Aldundiko Euskararen
Normalkuntzako Zuzendaritza Nagusiaren laguntza jaso du*

.....

HEZKUNTZA, HIZKUNTZA POLITIKA
ETA KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza

Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak diruz lagundutako aldizkaria

ZENBAKI HONETAN

7

GAI NAGUSIA Euskal kultura 2013

11

ALBERTO BARANDIARAN

PAUL BILBAO

PANTXOA ETCHEGOIN

PATXI GAZTELUMENDI

XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

FITO RODRIGUEZ

ALLANDE SOKARROS

ANDRES URRUTIA

EGUZKI URTEAGA

GAIAK

89

Gabriel Aresti eta Arantzazu

PAULO AGIRREBALTZATEGI

© **Jakin**

JAKINeko idazlanez inon baliatzerakoan
aipa bedi, mesedez, iturria

Jakin

aldizkari irekia da eta ez dator nahitaez
idazleen iritziekin bat

ZUZENDARIA

Joan Mari Torrealdai

ERREDAKZIO-ARDURADUNA

Xabier Eizagirre

KONTSEILU EDITORIALA

Paulo Agirrebaltzategi, Joxe Azurmendi, Joseba Intxausti

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1.C / 20018 Donostia
Tel. 943 21 80 92 / Fax 943 21 82 07
jakin@jakingunea.com
www.jakingunea.com

2013ko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	55 €	—
Ale arrunta	9,20 €	12 €
EUROPAN		
Harpidetza	70 €	—
Ale arrunta	11,70 €	15,50 €
EUROPATIK KANPO		
Harpidetza	85 €	—
Ale arrunta	15 €	18 €

S U M M A R Y

BASQUE CULTURE 2013

Ten authors who are professionals from the world of Basque culture provide us with a critical commentary about the cultural events that have taken place during 2013. Alberto Barandiaran reflects, among other issues, on the controversy in Navarre surrounding the Guardia Civil report on teaching staff who work within the Basque language teaching model; Paul Bilbao comments on a range of current socio-linguistic and language policy issues being pursued in the Basque Country; Pantxo Etchegoin tells us about the cultural activity being developed in the North Basque Country; Patxi Gaztelumendi comments on different aspects related to cultural activity and communication technologies; Xabier Mendiguren Bereziartu presents EK11kolore —a social initiative that has emerged with a view to protecting and fostering cultural, identity-based and linguistic diversity—; Xabier Mendiguren Elizegi reviews some of the news and new features of literary activity; Fito Rodriguez reflects, among other issues, on the commemoration of the bicentenary of the fire and destruction of Donostia; Allande Sokarros reviews and analyzes current linguistic and cultural affairs in Zuberoa; Andres Urrutia analyzes, among other issues, the ruling passed by the European Parliament about European languages which are under threat of dying out and linguistic diversity in the European Union; and lastly, Eguzki Urteaga focuses his analysis on the effects the budgetary cuts are having on different sectors of culture. **VARIOUS AUTHORS**

GABRIEL ARESTI AND ARANTZAZU

Paulo Agirrebaltzategi, a writer and member of the *Jakin* Editorial Board, analyzes the relationship existing between the writer, Gabriel Aresti, and Arantzazu. Aresti maintained close relations with members of the *Jakin* journal (Joseba Intxausti, Kepa Enbeita and, especially, Joxe Azurmendi), and also with the poet Bitoriano Gandiaga, who he met in Arantzazu in 1956 at the age of just 23. Furthermore, his main book of poems, *Harri eta Herri*, is full of references to the world of Arantzazu.

PAULO AGIRREBALTZATEGI

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 199. zenbakia da eta 2013. urteko azkena.

Urteroko ohiturari jarraituz, urtean zehar kulturaren alorrean gertatutakoaren balantzearekin gatz azken zenbaki honetako *Gai nagusia* sailean. Horretarako, urteko hiruzpalau gai hautatzea eta horiei buruz gogoeta eginez artikulu arin eta freskoak egitea proposatu diegu hainbat idazleri. Hamarren erantzuna jaso dugu. Mila esker, beraz, guztioi.

Alberto Barandiaran kazetariak, beste gai batzuen artean, Guardia Zibilak Nafarroako euskarazko irakaskuntzaren aurka egindako txostenaren harira sortutako polemikari buruz egiten du gogoeta; Paul Bilbao Kontseiluko idazkari nagusiak Euskal Herriko lurraldeetan aplikatzen den hizkuntz politika aztertzen du, egoera soziolinguistikoari buruzko hainbat oharrekin batera; Pantxoia Etchegoin Euskal Kultur Erakundeko zuzendariak Ipar Euskal Herriko aurtengo hainbat kultur gertakizunen balorazioa eskaintzen du; Patxi Gaztelumendi kazetariak komunikazioaren, kazetaritzaren eta horiei lotutako teknologien esparruetako hainbat gertakari eta albiste jorratzen ditu; Xabier Mendiguren Bereziartu idazle eta itzultzaileak EK11 kolore ekimena aurkezten du, kultura-, identitate- eta hizkuntza-aniztasuna babestu eta sustatzeko asmoarekin sortutakoa; Xabier Mendiguren Elizegi idazle eta editoreak literaturaren esparruko hainbat albiste eta ekarpen iruzkintzen ditu; Fito Rodriguez idazle eta irakasleak, beste gai batzuen artean, Donostiaren sunsiketaren bigarren mendeurrenaren inguruan antolatu diren ospakizunei buruz dihardu; Allande Sokarros kazetariak Zuberoako euskalgintza eta kulturgintzan jartzen du arreta; Andres Urrutia euskaltzainburuak, beste gai batzuen artean, 2013an Europako Parlamentuan hizkuntza gutxituei eta hizkuntza aniztasunari buruz onartutako ebazpenaren gako nagusiak azpimarratzen ditu; eta, Eguzki Urteaga soziologoak, azkenik, Espainiako Go-

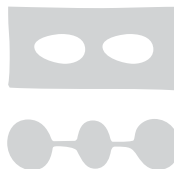
bernuak zein Eusko Jaurlaritzak kultura sailletako aurrekontu publikoetan egindako murrizketak kultur gintzan zein kultur politikan izaten ari diren eraginaz egiten du gogoeta.

Bestalde, *Gaiak* sailean, Gabriel Aresti idazleak gazte-gaztetatik Arantzazurekin izan zuen harremana aztertzen du Paulo Agirrebaltzategik. Izan ere, Arestik harreman estua izan zuen, batetik, *Jakin* aldizkariko kideekin (Joseba Intxausti, Kepa Enbeita eta, bereziki, Joxe Azurmendirekin), eta, bestetik, 1956an 23 urte zituela ezagutu zuenetik, Bitoriano Gandiaga Arantzazuko poeta enblematikoarekin. Horrez gain, Arestiren poema-liburu gailurrekoena, *Harri eta Herri*, Arantzazuko munduan sus-taitua eta girotua dago neurri handi batean. ¶

G A I N A G U S I A

Euskal kultura 2013

11 ALBERTO BARANDIARAN
PAUL BILBAO
PANTXOA ETCHEGOIN
PATXI GAZTELUMENDI
XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU
XABIER MENDIGUREN ELIZEGI
FITO RODRIGUEZ
ALLANDE SOKARROS
ANDRES URRUTIA
EGUZKI URTEAGA

ALBERTO BARANDIARAN

Kiratsa Nafarroako irakaskuntzan

Oso zaila da Nafarroan euskarazko irakaskuntzaren aurka urte honen amaieran piztu den gurutzada aztertu eta Miguel Sanchez-Ostizen *El escarmiento* liburuarekin ez gogoratzea.

Nafarroako egunkari salduenak izeki zuen sua, jakinarazi zuenean Guardia Zibilaren txosten baten arabera ezker abertzaleak Nafarroako irakaskuntza kontrolatu nahi zuela, frogatzat datuak eta guzti: Nafarroako euskarazko ikastetxeetako irakasleen %5ek aurrekariak omen dituzte ETArekin loturak direla eta, eta profesionalen ia laurdena ezker abertzalearen inguruko talde eta erakundeekin harremanetan egon da inoiz. Handik egun batzuetara, Nafarroako UPNko agintariek neurriak iragarri zituzten abertzaleek eskola kontrola ez zezaten, eta polemikaren soinua Madrileraino iritsi zen berehala noski. Azken finean, handik sortu baitzen albisteak, hango ikerketa zerbitzuek prestatutakoa izaki txostena. Errematea *El Mundo* egunkariak eman zion, identifikatu zuenean nondik ateratzen ziren etakideen %20: Iruñeko Iturrama institututik. Hurrengo egunean, Intereconomía telebista kate eskuin muturrekoak identifikatu gabeko kazetaria eta kamera bidali zituen institutuaren ate aurrera, eta nerabeak eta adin txikikoak grabatu zituen.

Informazioen aurrean hasieran egon zen erantzun eskasa aipatu izan da Nafarroan. Irakasleak ez zirela bat-batean altxatu; ez zutela berehalakoan mobilizazioetara deitu; ez zirela pankartak metroka egiten hasi, supituki. Erreakzionatzeko gaitasun gutxi egon zela aipatu izan zen. Egia da sin-

dikatuak antolatu egin zirela eta azkenean Parlamentuan agiri instituzionala onartu zela eta kontseilariaren eta gobernu ordezkariaren agerraldia egon zela eta artikulua ugari argitaratu zirela prentsan eta manifestazio erraldoi bat ere bai, eta sinadura bilketa arrakastatsua, baina harrigarria izan zen nola ez zen erantzun bateratu berehalako eta espontaneo piztu salatzeko nola den posible, zein demokrazia klasetan onar daitekeen funtzionario multzo ikaragarri handi bat (1.600 irakasle inguru aipatzen dira) horrela zelatzea. Ze galbahe ideologiko egin nahi den zehazki.

Horretaz galdetuta, hiltzaile hitza ahoskatu zuen Espainiako Gobernuordezkariak elkarrizketa batean. Hiltzaile. Kazetariak ez zioten galdetu, eta hori da ikaragarriena, nola ez zuen, informea ezagutu eta berehala, salaketa jarri hiltzaile horiek guztiak atxilotzeko; nola onar zezakeen horrelako gaizkile multzoa bere funtzionarioen artean; ez zioten galdetu non zeuden ezkutatuta; ea bera, arduradun gisa, zer egiten ari zen; ez ote zuen dimisioa berehalakoan aurkeztuko funtzionarioen artean horrelako giza multzo arriskutsua edukitzeagatik.

Ze brotxa lodia erabiltzen den. Matonismo giro hori, kanoeekin mugitzen den ororen kontra dinbi-danba jotzeko giro hori da, hain zuzen ere, Miguel Sanchez-Ostizek 36ko gerraren inguruko giroari buruz idatzitako *El escarmiento* lan mardulean konpromiso handiz marraztu duena. Ez da unibertsitateetako ikertzaileekin lehiatzeko lana, baina orobat ez da literatura. Giza giroa erakusten du lan horrek, giza paisaia inpresionista fina, gertatu zenaren xehetasun ñimiñoen arrazoiak azaleratzeko, dena bultzatu zutenen buruan zer zegoen ulertzen ahalegintzeko.

Eta giro horri kiratsa dario izkina guztietatik.

Ez, sortu behar izan zen erreakzioa ez zen sortu. Gazteek ez zuten bideo bat ekoitzi denen artean Iturramaren egunerokoa irudikatzen kolorezko puxikekin edo kantari, edo protesta alaitsuan, edo ikasgeletan ikasten duten bitartean repeatzen, edo lip dub irreberente baten bidez euren frus-

trazioa eta amorrua erakusten; ez ziren gurasoak eta irakasleak eta ikasleak patioan elkartu manifestu baten irakurketara bateratua egiteko edo institutu osoa giza kate solidarioaz inguratzeko; ez da Nik ere Iturraman ikasi nuen kanpainarik egin. Ez zen irribarre sortzailea erakutsi gezurraren aurrean. Eta aukera ona zen.

Izugarria baita behin eta berriro Nafarroan jaurtitzen duten galipota beltza. Izugarria baita behin eta berriro zabalitzen duten lainoa. Harrigarria baita tiradera zaharretan zenbat laido dituzten gordeta.

Hiztunen hautua

Hain zuzen ere Nafarroako irakaskuntza da Paula Kasarezen tesiaren ardatza: euskaldun hazi Nafarroan. *Euskararen belaunez belauneko jarraipena eta hizkuntza sozializazioa familia euskaldunetan*. Hipotesia polita da. Kasaresek ondorioztatu du hizkuntza transmisioa egon dela Nafarroan, euskararen beste lurraldeetan bezala, edozein hizkuntzatan bezala, baina beste transmisio mota baten bidez, behetik gorakoa. Edo alderantzizkoa, nahi bada, korrontearen aurkakoa: euskara haurren bitartez sartu da hainbat etxetan. Haurrak izan dira transmititu dutenak, eta etxe horretan belaunaldi batzuk lehenago galdutako hizkuntza ezarri dutenak.

Iruritako ereduak erabili du tesia azaltzeko. 1990eko hamarkadan jarri du Kasaresek euskararen inguruko diskurtsoak eta jarrerak aldatu zireneko garaia, guraso askok etxean jaso ez zuten euskara ikasteko erabakia hartu zutenean. Euskara, beraz, ondorengo bidez sartu zen. «Eta duela 40 urte seme-alabei euskaraz egin ez zieten guraso haiek, orain aitatxi-amatxi direnek, euskaraz egiten diete bilobei». Kasaresek ondorioztatu du belaunez belauneko segida hori, beraz, ez dela lineala, hiztunen jarrerak ez direla monolitikoak, aldatzen direla baldin eta hizkuntzaren egoera aldatzen bada. Eta segida hori hiztunaren erabakiarekin lotuta dagoela ondorioztatu du, hiztunen atxikimenduarekin.

Ni kritiko naiz ama hizkuntza kontzeptuarekin, aurreikusten duelako harreman jakina hiztunaren eta hizkuntzaren artean, ia biologikoa. Hiztun berriek ere atxikimendu estuak egiten ahal dituzte hizkuntzekin.

Alegia, behar dela motibazioa eta erabilgarritasuna. Behar dela euskara nahiago izatea beste edozein hizkuntza baino. «Hiztunen hautua funtsezkoa da», nabarmendu du ikertzaileak, «eta anitz lor daiteke horrekin. Eta ni arlo horretan baikor naiz». Atxikimendua, hitz giltzarri.

Emakumeen pozaz

Segi dezagun soziologiarekin. Aurtengo sanferminetako gaietako bat izan zen, ikurrinaren aldeko ekintzaz gain: emakumeen irudiaren erabilerari buruzko polemika bizia. Neskak titiak airean gizonetzko asaldatuaren artean, begirada deskontrolatuek inguratuta, genero borroka guztien emaitzak ezerezean uzten dituen mozkorkeria bortitza.

Nolako demasa dagoen irudi horien atzean. Zein den transmititzen den giroa.

Ohiko mezu moralista, eskandaluzko eta asaldatuaren artean, interesgarriena izan zen nola emakume batzuek defenditu zuten subjektu izateko eskubidea; alegia, nahi bezala agertu eta irudikatuak izateko eskubidea. «Ez dut artikulua bakar bat ere irakurri emakumeen pozaz» idatzi zuen Alicia Murillok, *Pikara* magazine feministan.

Ikaragarria da neskak bortxatuak izatea herriko jaietan, baina ikaragarria da, era berean, ez ohartzea zelako ekintza heroiko eta apurtzailea den emakume batek bere kamiseta altzatzea gizontxo koadrila baten aurrean, eta gozatzea gizonak gaineratzen zaizkionean; gozatzea berak erabaki duelako.

Tamalgarria da emakumeen askatasunari zilegitasuna kentzen saiatzea, neska horien jarrera gaitzetsiz, esanez ez direla kontziente non sartu diren; atzerritar despistatuak direla; argazkietan barrez ari direla baina benetan negarrez

ariko direla; mozkortuta daudela eta bihar damutuko zaiela.

Idurre Eskisabelek artikulu eder bat idatzi zuen bihar-muneko negarraz hain zuzen ere. Eta Iratxe Retolazak beste gogoeta bat egin berri du gizon-emakume taldeen artean dagoen aldeaz, jarrerari dagokionez. Gizon talde bat biluztean, adibidez, hedabideetan ez zaiela galdetzen beste gizon batzuek gorputz biluzia protestarako erabiltzea zer iruditzen zaien.

Besterik gabe, gizon gorputzak subjektutzat dituzte. Emakume talde bat biluztean, aldiz, ohikoegi bihurtu dira galdera horiek hedabideetan, protesta bera zalantzan jartzeko. [...] Ez baita ekintza bera nork bere burua biluztea, edo beste norbaitek biluzaraztea. Subjektu biluziak vs objektu biluziak.

Baina diskurtso interesgarria iritsi zen askoren belarrietara sanferminetako polemikaren haritik: emakumeen askatasunaren zilegitasunarena, gorputza libreki erakutsi edo ezkutatzeo aukerarena. Eztabaida, Euskal Herriko memoria kolektiboaren ekitaldirik jendetsuenaren erdian. Astintze ederra.

«Hauek dira nire eskuak»

Bi liburu eder aurten. Alice Munroren *Zorion handiegia*, eta Sylvia Plathen poemen itzulpena. Lehena iazkoa da, baina erakusleihen lehen lerrora itzuli da kanadar idazleari eman berri dioten Literatur Nobel saria dela eta. Munroren prosaren gaitasuna eta edertasuna azpimarratu dute kritikariek, emakumeek osatzen dituzten mundu txikien artean airea bezala ibiltzeko meritua: dena inguratu nahi duen estiloa, dena deskribatu nahi duen mezua. *Zorion handiegia* ez da beharbada haren libururik onena, baina Meettokek argitaratutako itzulpen bikainari esker, seme-alaben siesta orduan idazten hasi zen etxekoandreaken prosa euskaraz probatzeko aukera izan dugu.

Plath da bestea. Iñigo Astizen itzulpena kaleratu du Deno-nartean Iruñeko argitaletxe txikiak. Tragediak markatutako estatubatuar poeta kexu zen, bere tragediarik handiena emakume izatea ote zen. Egun normal baten goizeko lehen orduetan haurren gosaria prestatuta utzi eta sukaldeko zi-rrikitu guztiak ondo estali ondoren gasaren giltza zabaldu eta han goxo-goxo geratu zenekoa da Plathen bila dabilen orok topatzen duen irudi saihestezina.

Astizek beste Plath bat saldu nahi du ordea *Ariel eta beste poema batzuk* itzulpen lan eder honetan.

Egia da heriotzak pisu handia duela Plathen testuetan, eta egia da, noski, suizidatu egin zela ere, baina bizi ere bizi izan zen, eta handia da bizitzaren presentzia bere idatzietan. Areago: bi-zitza horri idatzi zizkion bere lerro ederrenetarikoa batzuk.

«Eguna argitu aurreko uneetan idatzitako poemaz beteta-ko liburua da hau», gaineratu du Astizek, liburuaren hitzau-rreran. «Plathék ‘maitasuna’ hitzarekin hasi, eta ‘udaberria’ hitzarekin amaitu nahi zuen bilduma hau».

Hauek dira nire eskuak / nire belaunak / Baliteke hezur eta azal baino ez izatea, / baina betiko emakume bera naiz, ha-
lere / Hamar urte nituen lehen aldiz gertatu zitzaidanean /
Istripuz izan zen / Bigarreanean neurez saiatu nintzen / buka-
erara heldu eta ez itzultzen / Kolpez itxi nuen neure burua, /
maskorraren gisan / Behin eta berriz egin behar izan zidaten
dei, / eta perla itsaskorrek balira bezala kendu zizareak / Hil-
tzea / artea da, gainontzeko guztia bezala / Bereziki ongi egi-
ten dut, / infernuan nagoela emateraino, / benetan ari naize-
la sentitzeraino / Nik uste zilegi dela berezkoa dudala esatea.

Bai, notizia dira Munrorena eta Plathena. Notizia dira poe-siaren alde egiten diren ahalegin guztiak, Susakoen Mun-duko Poesia Kaiarak egitasmoa notizia den arrazoi beraga-tik: gauden munduan gaudela, bizi ditugun arazoez itota garen honetan, argitaletxe txiki batzuek poesia aldarrikatzea notizia baita, hainbat laguneren ametsezko borondate irmo ezkutua eta, neurri batean, alferrikakoa, lehen lerrora ekar-tzen digulako.

Bertsolaritza, idatzizkoagoa

Buka dezagun bertsolaritzarekin. Hau irakurtzen duzunerako, honez gero jakingo duzu nor izan den Egañaldiaren osteko bigarren txapela jantzi duen bertsolaria. Lau urtez behin euskal kulturaren protagonismo berezia hartzen duen ekitaldia duzu txapelketa nagusia, eta aurten ere halaxe izan da. Inoiz baino jende gehiago frontoi eta kiroldegietan; inoiz baino kultur orri gehiago; inoiz baino azalpen gehiago egindako bertsoaldi kaskar harengatik, nahi gabeko potoengatik, errima eskaseko bukaera horregatik.

Zarataren erdian, Xabi Paiak azterketa interesgarria kale-ratu zuen plazan kantatzen denaren inguruan. Ahozkotasetatik baino idatzizkotasunetik ote daukan horko jardunak. Datuak jarri ditu, ahozkotasuna bera definitzeko erabiltzen diren argudioak, eta premisa batetik abiatu da: Homeroren idazkiak ahozkoak izan zitezkeen bezalaxe, ahoz zabaldutako testuek badute idatzizkoak izatea.

Paiak azaldu du ahozkotasunak mendeko perpausak saihesteko joera daukala, eta ohikoena emendiozko junta-gailua dela ('eta'). Eta berak argi du txapelketako bertsogintza oro har pixka bat urrundu dela arau horretatik. Ondorioz, perpaus korapilatsuetan sartzeak bertsoen ulermena eta, batik bat, oroimena zaildu duela dio. Zailagoa dela, gaur egun, bertsoak gogoan atxikitzea, eta zailagoa dela, beraz, bat-bateko ulermen hori. Horregatik gertatzen da, gero eta gehiago, bigarren entzunaldian bertsoak hobeak jotzea? Horregatik, beharbada, puntuazioekin izan ohi diren desadostasunak?

Paiaren bigarren zantzua: bertsolaritzan, jatorriz, aurrez aurrekoa zen. Talka bilatu izan du beti, konfrontazioa, igorleen arteko norgehiagoka. «Hala ezagutu genuen bertsolaritza, eta halakoa izaten da plazako saio gehientsuenetan; txapelketak, ordea, talkarik gabeko jardun paraleloetan oinarritutako dialektikak ahalbidetu ditu. Idatzizko komunikazioaren eragina da parez pareko iritzi trukea saihesten due-

na». Eta ahozkotik gehien urruntzen den bat-bateko bertso-gintza txapelketakoa ei da.

Gero eta idatzizkoagoa da, ondorioz, bat-bateko jarduna. Esan daiteke bertsolaritzak ahozko gaitasun ugari utzi behar izan dituela bazterrean, bizirik irauteko XXI. mendean. Jasoagoa omen da, beraz, baina urrunagoa beharbada. Idatzizkoagoa.

Hori ote da, baina, XXI. mendeko joera?¶

PAUL BILBAO

Groundhog Day edo marmotaren eguna izeneko filma izugarri gustatu zitzaidan. Film horretan, pertsonaia nagusiak hamaika aldiz bizi zuen egun bera, harik eta bere jarre-ra aldatu arte. Hasieran kosta zitzaion ulertzea, baina azkenean ohartu zen denborak ez zuela aurrera egiten eta hogei-ta lau orduko bukle batean sartuta zegoela.

Jakin aldizkaritik urteko balantzea jorratzeko mezua igorri zidatenean antzeko sentsazioa izan nuen. Izan ere, badi-rudi duela pare bat hilabete egon nintzela *Jakin*-erako 2012ko bilana prestatzen. Ez da horrela. Hamabi hilabete oso igaro dira ariketa hori egin nuenetik.

Zalantza barik burutik pasatu zaidan lehen gauza denbo-raren abiadura izan da, zein azkar doan. Bestalde, 2013 ur-teak euskararen berreskurapen-prozesuari dagokionez zer eman duen kontuan hartuta, abiadura bizkortu behar du-gula ondorioztatu dut.

Euskara eta zentralitatea

2012an egoera kezka bizi genuela azpimarratu nuen, hain zuzen ere, politikarien agendetan euskararen gaia ez zegoelako behar bezala txertatuta. Izan ere, Euskal Herrian zabaldutako eszenatoki berrian ezer gutxi ari ziren jasotzen euskararen gutxienekoez. Are gehiago, euskalgintzak eran-tzukizunez jokatu eta jokatzen duelako, gure proposamena ere ekarri nuen aldizkari honetara.

Egia da 2013an ez dela inolako mugimendurik egon gai horri dagokionez, baina egia ere bada urte honetan euskara-

ren gaia agenda politikoen erdian kokatu beharra erakusten duten gertaerak izan ditugula.

Hizkuntzen arteko gatazketan botere-gatazkek daude eta, ondorioz, batzuek erabakitzen dute noiz, norekin eta nola erabil edo ikas dezakegun guk geure hizkuntza. Batzuek, boterea erabiliz, erabakitzen dute gure herriari nola deitu behar diogun jasotzen genuen euskararen normalizazio-prozesua burutzeko baldintza nahikorik ez genuela berresteko. Eta, 2012 urtearen hondarrean, Espainiako Gobernuak, beste behin, Damoklesen ezpata bere eskuetan dagoela erakutsi nahi izan zuen, eta Hezkuntza Kalitatea Hobetzeko Lege Organikoa-ren (LOMCE) lehen zirriborroa aurkeztu zuen.

Egia da Wertek aurkeztutako zirriborroak zenbait aldaketa izan dituela, baina horrek ere erakusten du boteredunaren benetako intentzio edo asmoa. Abenduan aurkeztutako lehen zirriborro hark, besteak beste, azken hamarkadotan gure herrian ikasle euskaldunak bermatu dituen hezkuntza eredia kanpoan utz zezakeen.

Hasierako zirriborro hori abian jarritz gero, gure hizkuntzaren berreskurapen-prozesuan inflexio-puntua gerta liteke; urteotan emandako hainbat aurrerapauso baliogabetuko lirateke, eta gure hizkuntzaren etorkizuna bera arriskuan jar lezake.

Hizkuntza baten berreskurapen-prozesuan, hezkuntza sistemaren ekarpena nahitaezkoa da. Egoera gutxiagotuan dagoen hizkuntzak hiru iturri ditu hiztun berriak jasotzeko: transmisioa, hezkuntza eta helduak. Aski ezaguna da azken hamarkadotan hezkuntza-sistemak euskararen berreskurapenari egin dion ekarpena, kuantitatiboa zein kualitatiboa, eta horrexegatik erabaki du Gobernuak horren kontra egitea, hain zuzen ere, iturri hori ixteko.

Kontseiluak duela urte batzuk aurkeztu zuen ikasle euskaldun eleaniztunak lortzeko zein eredu jarri beharko litzatekeen indarrean. Hor jasotzen da gure herria euskaldunez betetzeko, ezagutzaren unibertsalizaziora iristeko, hezkuntzatik zein ekarpen dugun beharrezko. Horrexegatik,

proposamen hori abian jartzeko unea iritsi dela pentsatzen dugu.

Horrexegatik, oraingoak ez du izan behar Wertek ezarri nahi duen erreformari modu lausoan erantzuteko garaia; aitzitik, euskal erakundeek, alderdiek, sindikatuek eta euskalgintzak elkarrekin lan egin eta euskaldun eleaniztunak sortuko dituen eredu orokortua abian jartzeko garaia izan beharko luke.

Datuak datu

Gure hizkuntzaren egoeraren termometro diren Inkesta Soziolingustikoa eta Kale Erabilerak ere datu berriak jarri dituzte mahai gainean, eta biziki interesgarriak izan dira bertan jasotako ondorioak.

Artikulu honetan biei ezin errepara diezaiekedanez, kale erabileraren datu interesgarriak baloratu nahiko nituzke. Seigarren kale-neurketaren ondorioek ere etorkizunerako hizkuntza-politikak definitzeko gakoak eskaini zituzten. Hamar urtetik hona kale-erabilera bere horretan zegoela ondorioztatzen zuen, alegia, trabatua. Horrek zer nolako aldaketak eman beharko liratekeen aurreikusteko elementuak agertzen zituen; izan ere, egungo baldintza soziolinguistikoekin euskararen erabilerak goia jo du, eta hobekuntza-tarterik ez da egungo hitzunen kopuruak nabarmen gora egingen ez badu, eta hitzun berriei euskarazko harremanetan txertatzeko aukerarik eskaintzen ez bazaie. Izan ere, erabilerak ezin dezake gora egin elebidunen masa soziala eta euskararen erabilera ahalbidetzen duten sareen zein guneen kopurua handitzen ez bada.

Horrekin batera, azpimarratzekoa da euskaldunen inguruan ateratako ondorioa: euskaldunen zenbatekoa kontuan hartuta, erabilera datuak estatistikoki espero zitezkeenak baino hobeak dira; euskaldunok fidelak gara. Eta zinez eskertzen dut halako ondoriorik irakurri ahal izatea. Azken urteotan erabilerari egotzi izan diote hainbat agintarik hiz-

kuntzaren berreskurapen prozesuak aurrera joan ez izana. Arinkeriak jokatzea iruditzen zait, eta ezin leporatu une oro euskaldunari gure hizkuntzaren egoeraren erantzukizun osoa, ez horixe. Hizkuntza baten berreskurapenean pertsonak euskaldundu behar dira, baina bai eta espazioak ere. Pertsona euskaldunok aukera errealak izan behar ditugu geure hizkuntza erabili ahal izateko. Kale-neurketak euskaldunok fidelak garela agertzen du; hortaz, ez dezagun euskaraz bizi nahi duen herritarraren motxilan harri gehiago sartu.

Azkenik, aipatzekoak dira 2013 urtean esku artean izan dugun beste azterketa garrantzitsu baten ondorioak, Arrue ikerketak emandakoak, hain zuzen ere. Egia esan, ikerketaren ondorioek ez digute harridura handirik eragin. Hau da, intuizioz-edo aurreikusten genituen zantzuak berretsi ditu ikerketak. Halere, horrekin ez dugu esan nahi ondorioetan iraulketa gertatu behar ez denik. Aitzitik, Arrue ikerketak eskaintzen digun informazioa baliatu behar dugu euskararen erabilera benetan eragingo badugu.

Egia da, bai, datu nagusien arabera aldea dagoela LHko eta DBHko ikasleen hizkuntza-ohituren artean, eta adinak aurrera egin ahala gaztelaniarako joera hartzen dutela ikasleek. Horrekin batera, gela barruko eta gela kanpoko hizkuntza-ohituren arteko aldea ere agerian uzten du ikerketak, eta, beraz, badakigu non dagoen abiapuntua.

Halere, emaitza orokorrek hori agertzen badute ere, etorkizunari begira interesgarriagoak iruditzen zaizkigu Arrue ikerketan aztertutako aldagaien arteko loturak. Euskara lehen hizkuntza gisa jaso dituztenen ohiturak, ikasleen hizkuntza-gaitasunaren eragina, eskolaz kanpoko jardueren garrantzia, komunikabide- edota kultura-kontsumoa, ingurune soziolinguistikoa... Datu horiek dira arreta handiz kontuan hartu beharrekoak, horiek lagunduko digutelako bide egokiari jarraitzen.

Jakin badakigu ezagutzak ez duela berez erabilera ekarriko, baina eragin egingo du. Arrue ikerketan ere hori age-

rian geratzen da, baina egia ere bada ezagutzarik gabe ez dagoela erabileraz hitz egiterik. Are gehiago, hizkuntza ez jakiteak ez dio hizkuntza-askatasuna ez dakienari bakarrik zapuzten, bai eta dakienari ere. Izan ere, elebakarraren diktadura ezartzen du; alegia, ez dakienak ezin du erabili eta ez du erabiltzen uzten.

Gazteen esparrua garrantzi bereziko esparrua dugu hizkuntzaren berreskurapen-prozesua bultzatzearen ikuspuntutik begiratuta. Alde batetik, etorkizuneko belaunaldia delako, etorkizuneko jendartea hezurmamitu eta gidatuko duena, alegia. Eta, bestetik, hainbat ikerketak erakusten dutelako gazte-garaian finkatzen eta izaten direla hizkuntza-erabilerak nagusiak; hots, nagusiki hizkuntza batean edo bestean bizitzeko erabakia gazte garaian hartzen dela.

Badakigu zein den egungo egoera, eta honez gero, hutsu-neak non dauden erakutsi digute datuek. Ekin diezaiogun, beraz, lanari. Kontseiluak, eta gure erakundea osatzen duten bazkideek, ikasle euskaldun eleaniztunak sortzeko eta euskararen erabileran urratsak emateko proposamen zehatzak adostu izan ditugu azken urteotan; ziur gaude, horiek erabiliz gero, hemendik eta hamar urtera Arrue II ikerketaren ondorioak argitaratzerakoan, bestelako balorazio bat egingo dugula.

Hauteskundeak eta boterea

Atsedeen-urtea izan dugu 2013a, ez baita inolako hauteskunderik izan. Halere, interesgarriagoa iruditzen zait hizkuntza-politiken balorazioa aurtengoa bezalako urte neutroetan egitea; izan ere, hauteskunde-urteak propagandarako baliatzen dira, askotan beteko ez diren asmoak aurkezteko.

Duela urte bat pozez hartu genuen Eusko Legebiltzarraren osaera berria. Osaera horrek hizkuntza-eskubideen bermean zein hizkuntzaren berreskurapen-prozesuan urrats ausarta egiteko aukerak emango zituela igurikatzen genuen. Boterea eta gehiengoak modu etikoan, baina ausartean, baliatuko zi-

rela uste genuen. Zenbatetan entzun behar izan diegu Nafarroako agintariei abian duten hizkuntza-politika glotozidak Nafarroako herritarren (boz-emaileen) babesa zuela, eta, beraz, herritarren nahiari erantzuten ziotela. Bitxia, oso, euskal hiztunon eskubideen aurka lan egiten duten horiek zein azkar eusten dioten horri, eta, aldiz, euskal hiztunen eskubideen alde egin beharko luketenei zenbat kostatzen zaien herritarrek eman dieten babesa gure alde egitea. Hartara, urtebete igarota, gai honetan ere *Groundhog Day* edo marmotaren egunean esnatu naizela iruditzen zait.

Dena den, berri onak ere izan ditugu. Alkatetza duten kolore guztietako alderdiek urrats biziki interesgarria egin dute Gipuzkoan. Hogeita hamasei udalek kontratazioetako baldintza agiritan hizkuntza-baldintza batzuk sartzea adostu zuten, Gipuzkoako Foru Aldundiak sustatzen duen Udalekin egitasmoaren baitan. Orduz geroztik, hemeretzi udalek eta mankomunitate batek hartu dute hori egiteko konpromisoa osoko bilkura edo Gobernu batzordean, baina askoz ere gehiago dira egunerokoan kontratazioetan hizkuntza irizpideak txertatu dituztenak. Konpromiso horietan, kanpo-kontratazioetan hizkuntza-baldintzak txertatzeko modua estandarizatu da. Horrenbestez, hizkuntza-baldintzak kontratu-mota guztietan ezarriko dira, eta, ondorioz, zerbitzu hizkuntza, hizkuntza-paisaia, administrazioarekiko edota herritarrekiko harremana... zein hizkuntzatan izango den arautuko da.

Urrats berri horrek azpimarratzeko hiru elementu ditu, gure ustez. Batetik, euskaraz bizi edota lan egin nahi duten herritar zein langileei begira, eskubide hori bermatzeko mekanismo biziki eragingarria izan daiteke; bestetik, horrelako erabakiek argi uzten dute boterea modu etikoan baliatuz urrats ausartak egin daitezkeela; eta, azkenik, Gipuzkoan alkatetza duten alderdi guztietako udalek onartu izanak euskararen aldeko aliantza ausartak posible direla erakusten du.

Tamalez, gertakari horrek izan du bere alde iluna; Espainiako Gobernuak EAEn duen ordezkariak erabaki horien

aurrean hortzak erakutsi eta bere esku dauden tresnak erabiltzen hasia da horiek baliogabetzeko.

Euskaraz saldu, erosi, lan egin, kontsumitu nahi dugulako

Bizitzaren zati handi bat lanean ematen dugu eta beste parte handi bat beste inoren lanaz baliatzen. Hortaz, garrantzi handia du alor sozioekonomikoak betetzen dituen milaka espazioetan euskarari lekua egiteak. Lan munduaren euskalduntzean urrats esanguratsuak ematea beharrezkoa dela, garaia iritsi dela eta posible dela pentsatzen dugu. Esan gabe doa, lan munduaren euskalduntzeak herritarron eguneroko bizitzan duen eragin luze-zabala. Bertan langile bezala igarotako orduengatik edota lan mundutik datozkigun zerbitzu eta produktuen kontsumitzaile izategatik, sakoneko eragina du lan munduak gu guztion eguneroko bizitza eta hizkuntza-jardunean.

Argi dugu euskalgintzak bere kabuz ezin duela lan mundua euskalduntzea lortu. Halere, gure ustez, helburu hori lorgarria da lan munduaren euskalduntzean zeresana duten eragile nagusien, enpresarien, langileen, kontsumitzaileen eta administrazioen laguntzarekin.

Finean, asko dira euskaraz bizi nahi duten herritarrak. Euskalgintzako bilgunea den Kontseiluak haiengan du jarrera arreta nagusia, eta, ondorioz, euskaraz lan egin, saldu, erosi, bizi nahi duten horiek urtetan jasandako oztopoak konponbidean jartzea da gure xedea.

Hori guztia jorratzeari begira, 2013 urtean lan munduko eragile nagusiekin ariketa bat egin du Kontseiluak; hain zuzen ere, lan munduaren euskalduntzean urrats eragingarriak egiteko beharrezkoa litzatekeen bidaia-orria zehaztu du. Jardun hori lan munduaren euskalduntzean urtetako eskarmentua duten gure bazkide Ahize-AEK, Artez, Iberba, Elhuyar eta Emun erakundeekin, bai eta Ziuertagiriaren Elkartarekin ere, egin dugu.

Jakin badakigu asko direla euskarari aldeketasuna agertzen dioten enpresak, eragileak eta abarrekoak, baina hori ez da nahikoa. Izan ere, euskararen normalizazioaren bidean beharrezkoa da urrats erabakigarriak egitea. Normalizazio prozesua konpartitua da, eta, ondorioz, eremu sozioekonomikoko eragile guztiek pauso bat harago egin behar dute euskaraz bizitzeko nahia (eta eskubidea) bermatuko bazaigu.

Gauzak horrela, udaberriaren hondarrean Kontseiluak eremu sozioekonomikoko eragile gehientsuenak bildu zituen lan mundua euskalduntzeko konferentzia batean, eta gune hori baliatu zen eremu sozioekonomikoan aurrera egiteko ibilbide orria zehazteko.

Luze jo lezake ibilbide-orri osoa hona ekartzea, baina interesgarria iruditzen zaigu zertzelada nagusiak azaltzea. Izan ere, lehen esan bezala, euskaraz saldu, erosi eta lan egiteko, eremu sozioekonomikoarekin lotutako eragile guztiei dago-kie engaiamendu berriak hartzea.

Horrela, Kontseiluak aurkeztutako ibilbide-orrian, enpresei, langileei, bezero-kontsumitzaileei, administrazioei eta euskalgintzari berari zer dagokien ondorioztatu zuen; ondorengo urteetan sektore horietako kide guztiekin plangintza zehaztuak prestatu beharko ditugu lan munduaren euskalduntzean benetako iraulketa emateko.

Eta, noski, euskalgintzak ere lan munduaren euskalduntze-prozesuan erantzukizunez jokatzeko konpromisoa hartua du. Horrela, eskua luzatu diegu gure ibilbide-orrian jasoen korapilo nagusiei erantzuteko prestutasuna agertzen duten eragileei. Gure aldetik behar duten lankidetzak eta babesa izango dute. Bada garaia euskararen alde gauden guztiok bat egiteko eta lankidetzak zein konplizitateak lan-tresnak bihurtzeko.

Horiexek dira, beraz, 2013 urteak euskararen berreskurapen-prozesuan izandako zenbait gertakari. Egia da beste hainbaten inguruan idazterik ez dudala izan, esaterako, Frantziako Gobernuak ikastolei egindako mehatxuak, 2014rako instituzioek aurkeztu dituzten aurrekontuak... Akaso, horre-

tarako, *Jakin* aldizkariak zenbaki osoa utzi beharko liguke; baina egia ere bada Kontseiluak urtero aurkezten duen urtekarian jasotzen direla euskararen eta euskararen normalizazioaren inguruan gertatutako guztiak. Hartara, artikulu honetako irakurleak badu nora jo informazio gehiago behar izatera.

Eta amaiera hitzak hasierakoekin lotu nahiko nituzke. 2013an *Groundhog Day* edo marmotaren egunaren sentazioa izan dudala adierazi dut. Hortaz, espero dezagun hurrengo urtean artikulua egiteko eskaera jasotzean aurtengoa bezalako *Groundhog Day* sentaziorik ez izatea; alegia, euskararen berreskurapen-prozesuan aurrerapauso esanguratsuak eman direla idatzi ahal izatea. Hala bedi!!!

PANTXOA ETCHEGOIN

Sorkuntzen iturritik edaten...

Uda joan zitzaigun eta udazkenean sartzen gindoazela, horra non berri mingarria etorri zitzaigun irailaren lehen egunean: gure Jean Haritschelhar jauna zendu zelako abisu tristea. Bai, pena handiarekin jakin genuen berria.

Beste ehunka jendek bezala, nik ere bihotzez goretsi nahi dut euskararen eta euskal kulturaren alde egin duen lan jorria. Hainbat eta hainbat ekintzen artean, Euskal Kultur Erakundearen sortzaileetarik izan da 1990ean, eta sortu ondoan, hurbiletik segitu eta sostengatu ditu gure lan ildoak. Izan dadin Euskaltzaindian edo beste erakunde batzuetan, euskara baloratu du eta publiko zabalari ezagutarazi, nola Euskal Herrian, hala kanpoan.

Sarritan Euskal Herriak pairatzen dituen erauntsi guzien gaintetik, beti gizon baikorra agertu da, eta segur naiz dagoen tokitik argi leinuruak bidaltzen dizkigula urratsez urrats aitzinera joateko. Eta pozik daiteke ikusiz 2013ko urtea ere aberatsa izan dela euskal kulturaren aldetik.

Ez ditut Iparraldean iragan gertakari guziak aipatzen ahal, baina bost gai argitan ezarriko ditut: ikusgarrigintzaren alorrean, *Hogeita* programa kari sarituak izan diren bi sorkuntzak; *Hamlet* antzerki berria; arte garaikidearen inguruan antolaturiko sari eta topaketak; euskal zinemaren inguruko gogoetak; eta, azkenik, Alduden urteetan apailatzen duten kantu eta musika ekitaldiaren berezitasuna.

***Hogei'ta* programa: bi sorkuntza alhan ezarriak izan dira**

Euskal Kultur Erakundeak daraman *Hogei'ta* sortzaile gazteen sustatzeko kultur sailaren barnean, 2012an eta 2013an sarituak izan diren bi sorkuntza estreinatuak izan dira azaro honetan: *Hautsa* antzerkia Baionako antzokian, eta gaurko musikak eta irudia uztartzen dituen *Lloba* ikuskizuna.

Horretarako, partaide desberdinak bildu ditugu bi deialdi horien inguruan, alde batetik Akitaniako egitura profesional batzuk (Scène Nationale Bayonne Sud-Aquitain, Atabal, Rocher du Palmer, Florida, Office Artistique Région Aquitaine), eta bestetik Hegoaldekoak, horien artean Donostia Kultura (Victoria Eugenia antzokia), Donostia 2016 fundazioa, Bilboko Emankor kolektiboa, Gasteizko Porpol Antzerkia edo Arizkuneko Santxotena museoa. Osoki, Akitaniari zabalduak diren mugaz gaindiko ekintzak dira.

Hautsa antzerkia Gasteizko Parasite kolektiboak garatu du. Taula gainean bezala bizian ere anai-arrebak diren Unai eta Garaziren ibilbidea erakusten digu obrak. Publikoak horien historia ezagutuko du, eta horren bitartez euskal jendartearen bilakaera.

Hautsa euskaraz eskainia izan da, itzulpena eszenografiaren baitan sartua delarik. Mugimenduan dagoen eleberri grafiko batean bezala, bitarteko bisual bat bilakatzen da eta ekintzarekin bat egiten du, ikusleari haria galdu gabe irakurtzeko aukera emanez.

Lloba ikusgarria, aldiz, Bidarteko Moï Moï kolektiboak, Baxter & Rojos eta Txomin Ugartemendiak asmatu dute.

Ikuskizun bat baino gehiago da: euskal kulturaren sorkuntza eta berrinterpretazio laborategia da. Tauladaren gainean show garaikidea garatzen dute, gaur egungo musikak, dantzak, marrazkiak, antzinako materialak, bideoak eta beste teknologiak uztartzen dituen, euskal mitologia ikuspegi berri batekin ezagut dezagun. Hiru ardatz hauek (musika, dantza eta bideoa) bat egiten dute historia bat kontatzeko: *Lloba*

deitu pertsonaiak biziko duen erritu inizatikoak, heldutasu-nera iragateko garaian.

***Hamlet* antzerkia, izanaren ala ez izanaren munduan...**

Beste mugaz gaindiko kultura gertakizun garrantzitsua izan da azaroan Dejabu, Artedrama eta Le Petit Théâtre de Pain antzerki taldeek ekoiztu duten obrarekin. Luhusoko lehen estreinaldian berean publikoak preziatu ditu jokalarien talentua, taula zuzendaritzaren finezia eta gogoeta egiteko gai irekia. *Hamlet* antzerkien antzerkia da, garai bakoitzak bere irakurketa behartzen duena. Argiki eta arintasunez, William Shakespearek munduaren eromena marrazten du. Obraren ekintza politikan oinarritzen da: gezurra, jukutria, kalkulua, konplota, diru gosea, hitza hitz ala hitza jan.

Errautsak ikuskizunaren ondotik, Shakespeareren obra gureganatzen dute, egungo gizartearen kezka, arazo eta ezau-garriekin. Xabier Mendigurenek adaptazioa izenpetzen du.

Azpimarratzekoa da ere indar berezia egina izan dela ikusgarri hau ahal bezainbat tokitan ikusia izateko gisan, nola Iparraldean, hala Hegoaldean.

Le Petit Théâtre de Pain eta Euskal Kultur Erakundea bateratu dira obra sortu aitzin oroz gaintik Iparraldeko programatzaile ezberdinen biltzeko, bai lanaren aurkezteko, bai komunikazio komun baten eta ikusgarrian sartzeko prezio berdintsuen finkatzeko. Jadanik —eta ez da amaitua—, berrogei bat tokitan programatuak dira. Bidaia luze bat guti-ziatzen diegu gure Shakespeareren bozeramailei...

Itzal Aktiboa: gazte arte garaikidearen bultzatzaile Donibane Garazin

Arte garaikidearen akuilatzea eta bereziki publikoarengana erakartzea ez da beti gauza erraza. Donibane Garaziko elkarte honek ausartzia anitzekin lan egiten du alor horretan, eta apurka-apurka, bide berriak urratzen ditu, bereziki

eskoletako haurrentzat tailer bereziak antolatuz, margolaritza edo arte bisualak hobeki ezagutu eta landu ditzaten, maiz artisten parte hartzearekin.

Bi urteetarik, Euskal Kultur Erakundearen partaidetzarekin, sorkuntzaren sari bat antolatzen dute, arte garaikidearen munduan, berritzailea eta ausartziatzko egitasmo bat eginen duten gazteentzat.

Aurten, Veronica Domingo Alonso 24 urteko getxotarrak irabazi du lehen saria. EHUKo Arte Ederretako fakultateko lizentziaduna da, eta paperean tinta beltzez egindako diptikoa aurkeztu du. *Entre los pliegues de la luz* (Argiaren tolesen artean) Monoprint teknikaren bidez egina eta Pablo Gonzalez de Langarika euskal olerkariaren idazlanetan oinarritua.

Bigarren saria Thomas Loyatho 29 urteko hazpandarraren eskuetara joan da, *Arrasortzea* aurkeztu zuen margoari esker. Eta hirugarrena Berenger Laymond 31 urteko bidartarrari eskainia izan zaio, *En attendant mieux* (Hobea igurikatuz) izeneko instalazioarentzat. Artistak kartoi-lumaz egindako arkitektura-paisaiaren instalazioak mundu utopiko baten isla izan nahi duela adierazi nahi du.

Epaimahaiko kideen artean, baziren artistak, arte historialariak, arte eskolako arduradunak eta erakundeak. Aurten, altxor ederrik agertu da (27 egitasmo orotara Hego nahiz Iparraldetik), lanen kalitatea eta baita trataturiko gaien aniztasuna ere nabari izan direlarik.

Euskal zinemaren baloratzeko ekimenak

Iparraldeko ikusleen eskaera gero eta handiagoa izanik ere, oztopoak badira euskal zinema gure lurraldeko pantaila ezberdinetan hedatzeko, besteak beste horrentzako hedapen egiturarik ez delako. Ondorioz, emanaldi bakan eta sakabanatuak egiten dira, eta filmen ustiatzea eskasa gelditzen da film egile, ekoizle, ustiatzaile eta ikusleentzat.

Hendaia Film Festival jaialdiaren lehen edizioaren kariatara, Euskal Kultur Erakundeak eta Begiradak elkarteak alor

horretako eragileak bilkura batean parte hartzera gomiatu dituzte. Bertan, problematika hori aipatu dute eta aterabide konkretuak atzematen saiatu dira. Mugaz gaindiko harremanak ere aipatuak izan dira, noski. Topaketa horretan, Pirinio Atlantikoetako Kontseilu Orokorrak, Akitaniako ECLAK (idatziaren eta irudiaren eskualdeko agentzia), Hego Euskal Herriko banatzaileek eta Iparraldeko zinema ustiatzaileek parte hartu dute.

Gogoeta horrek segida bat ukanen du 2014an, bai hedape-narentzat ahalbide batzuk edireteko, bai euskal zinearen ekoizpena bultzatzeko norabideak finkatzeko.

Hendaiako ekitaldia film laburrei zuzendua delarik, Haz-parneko *Beti erne* elkarteak euskal zinemaren bi egun anto-latu ditu, besteak beste Iparraldean ere arrakasta handia lor-tu duen *Emak bakia baita* filma aurkeztuz.

Man Rayren film batek, *Emak Bakia* izenekoak («utzi ba-kean» errateko beste modu bat), bilaketa baten historia era-giten du. Miarrizetik hurbil, 1926an filmaturiko etxeak izen berezi hori zuen, eta Oskar Alegriak erabaki du oinez abiatzea etxe haren bila. Man Rayk etxe handi horren hiru plano besterik ez zituen ezagutarazi: sarrerako atearen iru-dia, leiho bateko bi zutabe eta kostalde hurbilaren zati bat. Irudi zahar horien bidezko bilaketa ez da erraza gertatuko. Izena ez da artxiboetan agertzen eta egun inork ez du etxea gogoan. Horregatik, laguntzeko eskatuko zaie bestelako be-riemaileei, zoriari eta haizeari... Man Rayren zinema aban-goardistari arnas eman zion etxearen bilaketak. Oso film atsegina da, munduan gaindi irudimenezko bidaia baten egiteko parada ezinago hobea...

Oskorri kantatuz: kantarien bateratzeko ekimen paregabea

Aldudarrak elkarteak antolaturik, *Oskorri kantatuz* ikus-kizun berezia bi aldiz eskaini ziguten 2013ko urriko azken asteburuan Aldudeko elizan, kantariek helburutzat zeukate-

la bizkaitar talde ospetsuaren omentzea, batez ere Natxo de Felipe artista handia eskertuz.

Bi ekitaldietan, eliza mukuru bete da eta jendea zoraturik atera da.

Kantaldi bat baino gehiago, egiazko gertakaria da horrela-ko ekimena, eta gure ustez merezi du, laburki bada laburki, horren historiaren ezagutzea.

Duela hogeit hamar urte abiatutako gogoeta batetik hasi zen dena: «Nola egin euskal kantari gazteek baldintza onetan kantatzeko parada ukan dezaten?».

Hautaturiko bidea izan zen ordura arte eginik ez zen kultura proiektu oso baten obratzea, ardatz nagusi gisa monografia bat hartuz. Ideia horrek ahalbide ezberdinak eta osagarriak eskaintzen zituen:

- Hasteko, kantugile baten ohoratzea, haren obra literario-musikala argitan ezarriz.
- Kantari andana batek, bakarka, binaka edo multzoka, haren kantuak ikastea eta ahal bezain ongi kantatzea, elkarren hobeki ezagutzeko parada ere emanez.
- Transmisio lan bat eramatea, eskoletako haurrak proiektuan sartuz.
- Errepikak egitea, kantariak eta musikari profesionalak elkartuz.
- Baldintza onetan kantatzea, kantaldiarentzat bakarrik etorria zen publiko baten aitzinean.

Zikloa 1995ean hasi zen *Manex Pagola kantatuz* izenburupean. Bi urteren buruan, 1997an, etorri zen *Etxamendi-Larralde kantatuz* emanaldia. Euskal kanta berriaren aita deitzen diogun Mixel Labegerie mediku zenaren aldia izan zen 1999an.

Bertsolaritza kantuzko hitza izanez, kantariak badute segur non zer goza bertsoen alorrean. Eta Xalbador handiaren iturritik jalgiak direlarik, oraindik gehiago. *Xalbador kantatuz* 2001ean iragan zen, eta *Odolaren mintzoa* liburuko bertsoak beti berdindu indartsuak kausitu genituen.

Xabier Letek, hain zuzen *Urepeleko artzaina* kantuaren idazleak, baita beste hainbeste poema sarkorren sortzaileak, bildu zuen txalo ederrik Aldudeko elizan 2003an.

Lehenbiziko bost ikuskizunak bi urtetik behin eginik, haien bultzatzaile nagusia izan den Mikel Erramouspek kantariei jakinarazi zien beren aldetik gehiago inplikatu behar zutela, proiektua hastetik buru beren gain hartuz. Batzuek baietz ihardetsi zioten, baina uste baino denbora gehiago pasatu zuten ondoko kantaldi-omenaldia martxan ezarri aitzin.

Dena dela, *Pierpol Berzaitz kantatuz*, zuberotar kantaria 2006an ospatu zuten. Lau urte beranduago, 2010ean, *Imanol kantatuz*.

Azkenik, beraz, *Oskorri kantatuz*. Hogeita hamar haur eta berrogeita hamar kantari heldu, baita haiekin lau musikari zuzenean ere... Ezinago hobeki berriz biziarazi dizkigute hautatuak zituzten bizkaitar taldearen hogeita hiru kantuak eta lau potpourriak, bukatzeko denek elkarrekin *Euskal Herrian euskaraz* xaramelatzen zutela.

Bihotzaren erditik, oiher bat jalgitzen zaigu: gora Oskorri! Eta gora proiektu horretan parte hartu duten artista guztiak!

Horrelako sail monografikoak zinez beharrezkoak zaizkigu, iragan hurbileko eta gaurko altxorrek kasik beren osotasunean argitara ekarriz, harrotasuna eta euskal kantagintza-
ren geroan sineste handiagoa sortzen baitigute.

Datorren protagonista, nor? Kantariek berek ikusiko.

Ez dugu altxorrik falta Euskal Herrian. Bat izanen da!¶

PATXI GAZTELUMENDI

Nazio arteko begiratua

Atsegin dut Euskal Herrira kanpotik begiratzea. Ari naiz ikasten. Berriki Korrika bezalako ekitaldi, lasterketa, herri mugimendu baten azalpena entzun dut ingelesez Katalunian eta, hunkitu ez ezik, asko ikasi dut nire herriari buruz. Korrika bera Britainian edo Irlandan nola antolatzen duten eza-gutu ostean, pentsatzen dut gure herriak asko duela egiteko Europan, baina Europa zaharreko nazio berrietatik ere asko dugula guk geuk ere ikasteko. Eta, horregatik, nazio arteko begiratua eskaini gura nuke gure kulturgintzaren gaineko azterketa egiterakoan. Atzerritik, edo eremu urriko hizkuntzak dituzten herrietatik zelan ikusten gaituzten pentsatuz, guk beraengan zer ikus eta ikas dezakegun aztertuz eta, batez ere, gogoeta hauek izan daitezen elkarlanerako eta nazio-gintza / kulturgintza / herrigintza edo euskalgintzarako baliagarri. Gure kokapen estrategikoak, Europaren mendebaldean, Pirinioen bi aldeetan, kultur erreferente bilakatzen gaituelako gure mugetatik kanpo ari garen bakoitzean. Gure burua munduari erakusten diogun aldiro, saiatzen garen.

Katalunia, Irlanda edo Eskozia gertuagotik ezagutzeko parada izan dut azken urte honetan. Hizkuntza, kultura eta jite ezberdineko herriak diren arren, guztietatik atera daitezke ondorio eta ikasgaiak. Une eta prozesu oso garrantzitsuak bizi dituzte hirurek; ez soilik nazio-gintzaren alorrean, baita kulturaren, hedabideen, teknologia berrien eta komunikazioaren aroari dagozkionak ere.

2005ean katalanek puntuCAT domeinua eskuratzea lortu zutenetik, ugariak izan dira beraiekin euskaldunok izandako

harremanak, hitzaldiak, jarraipenak eta irakaspenak. Dagoeneko Katalunian hizkuntzaren normalizazioaren gakoetako bat da sarearen erabilera. PuntCat Fundazioak duela gutxi jakitera eman duenez, katalanaren erabilera %62,5ekoa da Katalunian errotutako enpresa eta erakundeen artean:

La normalització de la nostra llengua a la xarxa va per bon camí. Segons dades del Baròmetre de l'Ús del Català a Internet, fet per la Wicac, el percentatge d'ús del català a Internet en webs d'empreses i d'organitzacions radicades a Catalunya és ja del 62,5%.

2013ko irailaren 11n, beraien egun nazionalen, #viacatalana fenomeno soziopolitikoak ere uhinak, hedabideak eta mundua bera ere astindu zituen. Ikustekoa eta bizitzekoa izan zen... normaltasun osoz, katalanez zelan mintzatu zitzaizkion munduari. Normaltasun osoz, sarea bera herri borondatearen erakusleihu paregabe zelan bilakatu zen. Teknologia ezberdinak uztartuz; mugikorretarako aplikazioak, webgune interaktiboak, telebista eta irrati publikoak, herri ekimenen komunikazio euskarriak... guzti-guztiak baliatuz, Kataluniaren bidea zelan marraztu eta plazaratzeko gai izan ziren. Eredugarri bide horretan ere. 2014an iraila eta azaroa itzelak izango diren zantzuak badaude, eta Euskal Herritik, nazioartetik, adi-adi jarraituko dugu bide hori. Jarraitzen ari gara dagoeneko. Ezin ahantz daiteke, gainera, kultur mugimendu katalanistak irailaren 11koa prestatzen izan duen ardura eta jokamoldea, ANC —Kataluniako Biltzar Nazionala— indartu aurretik Omnium kultur mugimendua izan zelako independentziaren aldarrikapenetan aitzindari eta antolatzaile nagusietako bat.

Kataluniatik Irlandarako jauzia eginez gero, konturatuko gara zelan Irlandan gaelikoaren erabilera eta kontzientzia ere indartzen ari den. Haur eskola, ikastetxe eta unibertsitatean ere lekua egiten ari da irlandarren berezko hizkuntza. Hedabideetan indartsu ari da —irrati eta telebista publikoak ditu irla osoan ikusi eta entzuten direnak, eta gazteen artean ere oso proiektu berritzaile eta esanguratsuak ari dira gara-

tzen, *Nos* aldizkaria kasu. Horrez gain, aipatzekoa da BBC britainiar kateak espazio propioa daukela gaelikoarentzat no-la Interneten, zein irrati eta telebistan. Bake prozesuaren aitzinatzeak mesede egin dio hizkuntzari munduko irrati-telebista publiko garrantzitsuenean.

2014an irlandarrek bideak hartuko dituzte eta berriz ere korrika abiatuko dira hegoaldean dagoen Cork hiritik Ipar Irlandako Belfastera; bertan, martxoaren bukaeran emango diote amaiera. www.rith.ie gaelikozko webgunean jasoko du irakurleak informazio gehiago.

Euskal Herrian ez bezala, hizkuntzaren normalkuntzaren afera bake prozesuaren puntu garrantzitsu bezala adostu zuten irlandarrek, eta orain arte bestelako zereginetara bideratutako indarra hizkuntzaren berreskurapenean jarria dute irlandar errepublikano ugari. Azken urteotan, Ipar Irlandan nabaria izan da gaelikoaren aldeko presentzia eta lana. Proiektu berri ugari sortu da, eta mugimendu berri eta bizia antolatzen ari dira, ez soilik iparraldeko sei konderrietan, Irlanda osoan baizik.

Ahulago dabilta hizkuntza kontuetan Eskozian, nahiz eta nazio bezala oso indartsu plazaratu den eszenatoki politikorra. 2014 urtea Eskozian ere erreferendum urtea izango denez, arretaz jarraitu beharko diogu bertan gertatzen denari. Baina dagoeneko sendotu dira Euskal Herriaren eta Eskoziaren arteko lotura eta harremanak. Unibertsitatean, kultur mailan, politikoki... azken Durangoko Azokan ikusi ahal izan dugun bezala.

Konbergentziaren kultura

Atzerritik begiratzen dugunean, beti izaten dira adibide, aditu eta erreferentzia berriak. Henry Jenkins, adibidez, hedabide eta sareko komunikazioaren inguruko aditua da. *Transmedia* kontzeptuaren asmatzailea zelako jarri nintzen bere testuak eta gogoetak irakurtzen, eta hedabideen ekosistemari buruzko gogoeta interesgarriak egin izan dituelako

ekarri nahi nuke orriotara. Badu Jenkinsek oso liburu interesgarria: *Convergence Culture*. Eta gure hedabideen ekosistemari begira, oso gogoeta interesgarriak egiten dituela iruditzen zait, ezberdintasunak ezberdintasun, gogoetak lokalizatu eta gureari lotzea beti delako ariketa interesgarria.

Hara zer dioen Henry Jenkinsek konbergentzia kontzeptuari buruz:

By convergence, I mean the flow of content across multiple media platforms, the cooperation between multiple media industries, and the migratory behaviour of media audiences who would go almost anywhere in search of the kinds of entertainment experiences they wanted. Convergence is a word that manages to describe technological, industrial, cultural, and social changes, depending on who's speaking and what they think they are talking about.

Eta gurean, zorionez esango dugu, badira hedabide eta plataforma ugari, asko eta asko herri ekimenez martxan jarritakoak; maila lokalean, nazio mailan, formatu ezberdinetan, hizkuntza ezberdinetan baina publiko zabal bati zuzendua. Kooperazioaz zer ulertzen dugun guk geuk bakarrik dakigun arren, nago ni oraindik hedabideen arteko zubigintzan asko daukagula egiteko. Ez dira aspaldikoak hedabide txikien arteko gerra txikiak, elkarren lehian, publiko berdinari antzeko gauzak saltzeko asmo nekagarrian. Audientzia mugatua daukagu Euskal Herrian. Telebista, irrati, egunkari, aldizkari, gune eta plataforma ezberdinak etengabe ari dira bere publikoa izan behar duenari gauzak eskaintzen... eta sarritan gauza bera euskarri ezberdinetan baina une berean eskaintzen zaigu. Oso adibide gutxi ditugu elkarrekin lan egin eta euskarri ezberdinetan modu antolatu, koherente eta interesgarri batean edukiak eskaintzeko. Eta hori gure hedabideen ekosistemaren kalterako besterik ez da. Hor asmatu beharko litzatekeelakoan nago. Hizkuntza txiki bateko hedabide txikiak baino ez dira gure inguruan ditugun ia guztiak, baliabide gero eta urriagoekin, gogo izugarriarekin, baina ipar ezberdinekin. Aldaketa garaiak bizi ditugunez —tek-

nologikoak, politikoak, sozialak, kulturalak...—, hedabideek ere, norik berean jarraitu barik, hobe lukete konbergentzia kulturaren baitan hausnartzen hasiko balira. Henry Jenkins komunikatzailearen gogoetek ez digute horretan kalterik egingo, eta esperientzia txikiak abian jarrita... herri mailan, eskualde mailan, gertakari historiko batzuen inguruan, kultur emanaldi ezberdinen baitan... asko daukagu ikasteko eta handitzeko. Guk euskal hedabideen ekosistema eraikitzeko urrats asko eman behar ditugu oraindik.

Paperik gabeko kazetaritza

Hedabideez mintzo garenean, kioskoa daukagu sarri bu-ruan, telebista kanalak edo irrati uhinak. Baina hedabideen ekosistema, informazioarena... izugarri handitu da azken urteotan. Sareak eta euskarri berriek —tabletak, smart mugikorrek, orotariko pantailak— areagotu egin dute informazioaren errealitatea, sorkuntza eta jarioa. Komunikatzeko moduak eta kontsumitzeko erak aldatu dira. Eta hedabide hegemonikoei erantzuteko, bestelako herri hedabide, tresna alternatibo, herri ekimenetako gunek eta abarrak sortu dira han-hemenka. Aberatsak gara horretan. Ohiko prentsan bati ere oihartzunik jaso ez zuten topaketa batzuk izan ziren udazkenean Sestaon, Txirbelenea kultur gunek biziberrituan. Euskal Herriko txoko ugariatatik hurbildutako informatzaileak batu ziren bertan. Herri mugimenduei lotutako informazio kanalak, irrati libreetako kideak, kazetari profesionalak, informatzaile grafikoak, multimedia adituak, Interneten eta hacktibismoan aritzen diren kideak... ekosistema berri bateko kideak denak. Profesionalak batzuk eta boluntario nekaezinak gehienak. Komunikazioaz, propagandaz, informazioaz eta gauza oso serioez aritu ostean... herri hedabide alternatiboek mapa zelan osatzen den marraztu zen zapatu goiz batean Sestaon. Eta aurrerantzean ere horrela jarraitzeko asmoa agertu zuten. Orain arteko bidea ikuspegi kritikotik landuta, jarraitzeko arrazoiak badaudela iritzita...

Hala Bedi irrati librearen 30. urteurrenaren karietara, komunikazio alternatiboak Euskal Herrian adibide eta euskarri on asko dituela ohartzeko parada egon zen bertan. Ipar Euskal Herriko erreferentzia berriak: Kanaldude telebista, Kazeta.info, euskal irratiien martxa, beraien arteko elkarlana... agenda osatu eta aktibatzekeo zailtasun eta aukerak, formazioaren beharra, herri mugimenduekiko loturak... gai asko eta interesanteak.

Aste berean, ordea, Ateak ireki Nafarroako webgunea zarratzea eskatu zuen agindu judizial anker batek. Nafarroan informazio librea lantzen duen gunea itxita, Nafarroan egun bizi diren gatazka, arazo eta txantxuilo ugari estaliko dituztelako esperantzan. Ez dira konturatu ateak irekita mantentzeko sasoia dela hau, antza. Eta leihoak eta ateak irekitze horretan, datorrela aniztasuna, askatasuna, informazioa, jarioa gurera. Paperik gabe nahi gaituzte, antza. Legalitatetik kanpo. Era berean, abenduaren 21ean itxi zituen ateak eta leihoak eta kioskoetako presentzia *Euskal Herriko Kazeta-k*, *Le Journal du Pays Basque* egunkariak. Euskara oraindik ofiziala ez den eremu batean, frantziar egunkarien monopolioari aurre egin nahian pasa ditu hamabi urte, baina ezinak handiagoak izan dira indarrak baino. Ea urte berriarekin Antton Etxeberri zuzendutako proiektu berritzaileago bateg argia ikusten duten.

Baina erru guztia ez da beti besteena izaten. Gurean ere, kazetaritza desprestigiatzen ari den lanbidea da. Izar eta mediatikoak diren profesionalak badiren arren, lan baldintza gero eta eskasagoak bizi dituen ogibidea da hori. Ostantzeko lan jardun esplotagarrienen pare jartzen da zenbait kasutan gremio hori ere. Eta euskaraz jardutea ez da salbuespen. Baina izan beharko luke. Herri ekimenetik jaio, laguntza publikoak jaso eta etengabe ildo editorial konprometituak agertzen dituzten hedabideek ezingo lituzkete langileen baldintzak baliatu proiektuaren bideragarritasuna bermatzeko. Larria da Sestaon bertan jakinarazi ziguten kasua. Euskal hedabide garrantzitsuenek, hemengo telefono

konpainia indartsu batek eta euskal kulturgintzako enpresa handienak osatutako telebistak paperik gabeko kontratuak egiten dihardu, eta Errioxan ardoa biltzen aritzen diren tenporeroenak baino baldintza txarragoetan lan egitera behartzen ditu ordezkapenak egiten dituzten langileak. Ez dago eskubiderik kontraturik gabe ordua bederatzi euro kobratzeko. Ez dago eskubiderik langileen baldintzekin orain bai eta gero ere bai gura dena egiteko. Greba orokorretan ildo editorial konprometitua agertu arren, herri ekimeneko eta laguntza publikoak jasotzen dituzten hedabideek langileen lan baldintza duinak bermatu behar dituzte. Eta horrek euskalgintzaren baitan funtsezko baldintza izan beharko luke. Ondorioak negargarriak direlako. Ezin dezakegu *paperik gabeko kazetaritza* bultzatu.

.eus euskararen herria sarean

Baina hala ere jarraitzen dugu lanean euskaldunok, etenik gabe, gogotsu. Euskararen herriak lorpen handiak izan ditu azken urteotan, eta inguruko hizkuntza zaharrena izanagatik ere, moderno ageri zaigu egungo testuinguruan. Informazioaren aroan euskara hizkuntza bizia da, euskarazko edukiak eta tresnak garatzen eta indartzen ari dira jendearen borondatearen eta lan gogoaren eraginez, euskararen herriak komunitatea eraikitzen dihardu Interneten, sarean, munduan. Egun gauza arrunta da gehien erabiltzen ditugun tresnak —nabigatzailea, posta, sare sozialak, blogak egiteko softwarea...— euskaratuak izatea eta azken bertsiorekin lan egitea. Euskaraz eta libre aritzen gara milaka euskaldun, eta euskaraz eta libre aritu gaitezen lanean dihardute hamarka batzuek, etenik gabe Librezele bezalako elkarteetan, itzulpen eta hizkuntza teknologietan adituak diren enpresa eta ekimenetan, gobernu kanpoko edo gobernuen babespeko erakundeetan...

Baina 2013. urtea garrantzitsua izan bada, puntuEUS domeinua eskuratzeko eta lortzeko urtea izan delako da. Uda-

berrian jaso genuen albistea nazioartean domeinuak kudeatzen dituen ICANN erakundearen eskutik, eta 2014an martxan ikusiko ditugu .eus amaiera duten domeinu ugari. Ehunka, milaka izango diren esperantzan. Gu ere, apurka-apurka, Kataluniaren edo beste herri batzuen atzetik goaz. Sarean, kulturgintzan, herrigintzan. Gure bidea eginez, hori guztiorri lortzea eta lantzea gure esku dagoelako.¶

XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU

EH11kolorre herri-ekimena

EH11kolorre ekimena izan da iazko eta aurtengo gertaera berri interesgarrienetako bat Euskal Herrian eta euskal kulturaren eremuan. Kultura-, identitate-, hizkuntza-aniztasuna babesteko asmoarekin sortu da. EH11kolorrek aniztasuna balio, aberastasun eta gizateriaren ondare bezala aldarrikatzen du gure herrian ez ezik mundu osoan.

Urtero-urtero dozenaka hizkuntza desagertzen dira munduan, eta haiekin batera gisa guztietako aniztasuna desagertzen ari da munduan zehar —esate baterako, nola gastronomikoa hala musikazkoa edo beste edozein eratakoa—, indar bategileen eraginez; horrenbestez, gure bizitza pobretzen ari da.

Euskal Herrian une honetan 100 hizkuntza baino gehiago daude erregistraturik; eta EH11kolorerentzat aberastasuna denez gero, hori ikusgai bihurtu beharra aldarrikatzen dugu, bai eta errealitate hori aitortu eta babestu beharra ere.

Bestalde, EH11kolorre ekimenak zera gogorarazten digu, euskara dela gure herriak munduari egiten dion ekarpen berriazkoa. Hizkuntza hori eskaintzen diogu gure artean bizi den edonori ikas dezan eta beste euskaldun guztiek bezala hartaz baliatzeko aukera izan dezan, bere jatorrizko hizkuntza eta kultura erabiliz eta garatuz.

Abiapuntua

EH11kolorre ekimenarentzat euskara da Euskal Herriko zazpi lurraldeetako hizkuntza komuna, eta, ondorioz, ere-

mu horretan guztian arituko da lanean bere helburuak hedatzen eta garatzen. Aldi berean, gure herrian bizi diren beste hizkuntza eta kultura guztietako pertsonen topalekua izan nahi du euskara lokarri gisa darabilen gizarte askotarikoa honek.

2012ko abenduan aurkeztu zen Donostiako San Telmo museoan hasieratik bertatik zenbait erakunderen aldekotasuna izan zuen ekimen hau, eta handik gutxira egin zen antzeko aurkezpena Bilbon. Aldi berean erakunde, alderdi, sindikatu eta abarri sistematikoki egin zitzairen ekimenaren eta haren printzipioen aurkezpena, parte hartzeko gonbita eginez. Halaber, ekimenaren berri emateko hasieratik bertatik sortu zen web gunea (www.eh11kolore.org) Adierazpen bat hedatu zuen, eta bertan jakinarazitako printzipioekin bat zetozen eta hala nahi zuten guztiei beren sinadura eskatu zitzairen.

Aipaturiko web gunea 11 arrazoirekin abiatzen da, eta, definizio gisako bat emanez, honako hau dio: EH11kolore, gure gizartean bizi dugun aniztasunaren inguruan, hausnartu eta eztabaida sortzeko asmoarekin jaiotako herri-ekimena da, aniztasun horrek euskal kulturari eta gizarteari ekarriko dion aberastasuna abiapuntu delarik. Beraz, ekimen hori gizarte-eragile ororen parte-hartzeari zabalik dago. Horregatik, eremu akademiko, kultural, sozial, heziketako, sindikal eta abarreko pertsona askok eztabaida hori geure gizartera eramateko erabaki sendoa hartu dugu, aldi berean haren partaide bihurtuz.

Atxikimenduak

Web gunearen helburu nagusietako bat EH11kolore ekimenarekin eta ondorengo adierazpenarekin bat datozen ahalik eta pertsona gehien biltzea delarik, hori irudikatzeko zerrenda bati hasiera ematea pentsatu da. Dagoeneko era eta jatorri guztietako 800 pertsona baino gehiagoren izenak jaso dira bertan.

Aniztasunaren martxa

Aniztasunaren aldeko aldarrikapen eta festa eguna egin zuen ekainaren 1ean EH11kolorek Donostian. *Bai aniztasunari! Gora aniztasuna!* izan zen leloa. Danbor martxa izan zen ekitaldi nagusia. Goiz hartan bertan emanak zituzten jai egunaren inguruko xehetasunak. EH11kolore ekimene-ko ordezkariekin batera, agerraldian izan ziren Fernando Bernues Donostia 2016ko zuzendari artistikoa, Oreka Tx taldeko kide Igor Martinez de San Vicente, Olatz de los Santos dantzaria eta Iñigo Egia perkusio jotzailea. Mendiguren bozeramaileak gogorarazi zuen Euskal Herria beti izan dela herri askotariko bat. «Jatorri anitz dituen herri bat gara, eta etorkizun berbera duena. Euskal jendartearen asimilazio edo zatiketa juridiko, ekonomiko, kultural edo jatorrizkoak bilatzen dituzten jarrerak alde batera uzteko unea da». Krisi garaian behar hori are handiagoa dela nabarmendu zuen: «Egoera latz honetan, jendearen izaerak irekia, integratzaileria eta elkartasunez beterikoa izan behar du».

Aniztasun eta elkartasun hori bultzatzeko asmoz sortu zen EH11kolore, eta hori sustatu eta indartzea izan zen ekainaren 1eko ospakizunaren xedea. Danbor martxa izan zen eguneko ekitaldi nagusia.

Ez dago hizkuntza unibertsalagorik perkusioa baino. Ez dago musika tresna askotarikoagorik danborra baino. Ez dago herririk danbor barik. Musika tresna honek bat egiten du aniztasunarekin eta herrien kultura-sustraiekin. Gainera, ez dezagun ahaztu Donostia danborren eta danborradaren hiriburua dela.

Hala, dei egin zitzairen norbanako nahiz elkarte zein taldeei danborrarekin bertaratzeko. Martxa 17:30ean abiatu zen, Alderdi Ederreko lorategietatik, eta Donostia erdialdeko kale nagusiak igaro zituen. Aurretik perku-flashmob bat egingo zuten. Horretarako Atanbora izeneko perkusio pieza osatu zuten Martinez de San Vicentek, De los Santosek eta Egiak, eta parte-hartzaileei buruz ikasteko gomita egin zitzairen.

Idea nagusien zabalkundea

Urtearen lehen seihilekoan ekimenaren sustatzaileek era askotako lana burutu zuten erakunde eta gizarte-eragileekin bildu eta komunikabideen bitartez ideia nagusiak barreiatzeko. Horretarako oinarritzkoa izan da EH11 koloreren web gunea bere sail desberdinekin.

Miramar Jauregian jardunaldi akademikoak ere antolatu eta burutu ziren erakundeetako arduradun eta ordezkari akademiko interesgarrien partaidetzarekin. Bereziki azpimarratzekoak izan ziren kataluniarren ekarpenak. Ondoren, eta adibide gisa, hilabete haietan gehien landu ziren ideietako batzuk aipatzen ditut:

- Euskaldunok aspaldidanik gara herri anitza. Sarritan, aniztasuna etorri berriak direnekin lotzeko joera izaten da, baina korrelazio hori egiteari utzi beharko genioke. Izan ere, Euskal Herria jatorri askotako pertsonak osatu dute beti.
- Aniztasuna gizarteak balio positibo gisa uler dezan nahi du EH11 kolorek. Horretarako, ezinbestekoa da, lehenik eta behin, nor berea eta bestearena errespetatzea. Hor-tik aurrera, denon arteko zubiak eraikitzeko.
- Euskal Herria bi estaturen artean banatua izateak eta estatuturik gabeko herria izateak berezko ezaugarriak ematen dizkio gure egoerari. Batetik, aniztasuna kudeatzeko beharreko ahalmenik ez dugulako. Bestetik, estatuen barneko migrazio joerek eragin handia dutelako, besteak beste, errealitate soziokulturalean. Hor zulo handia dago oraindik, ez baita lortu euskal kultura eta hizkuntza guztien izaeran itsastea. Aspaldidanik hemen dauden askorekin ere lan egin eta zubi horiek eraiki behar dira.
- Ijitoak adibide bat dira: aspaldidanik daude gure artean, baina askotan ez ditugu gure aniztasunaren parte egiten. Hegoamerikarren berezitasuna ere aipa daiteke. Hego Euskal Herrira datozenek, gaztelaniaz komunikatu daitezkeenez, sarri ez dute euskararen beharrik ikusten.

Gainera, hainbatek ez daki hemen beste kultura edo hizkuntzarik dagoenik, eta, beraz, haiei harrera egokia egin ez hasi beharko ginateke. Halaber, besteok ere erraz ahazten dugu etorkinetako askok jaioterrian euren hizkuntza propioak dituztela, eta euskaldunon arbasoek horien jazarpenean zeresana izan zutela. Alde horretatik asko egin dezakegu garai batean euskaldunen laguntzarekin desegindako kulturak eta hizkuntzak bizi duten egoera eskasetik ateratzen laguntzeko.

- Kultura hartu-emanak finkatu aurretik, funtsezkoa da herritar guztiak eroso sentitzea. Pertsona batek ez badi-tu bere oinarrizko eskubideak bermatuta, besteak beste ezin badu ogibiderik aurkitu eta etxebizitza eta osasun zerbitzuak mugatuta izanez gero, nekez aurreratuko da elkarbizitzan. Hortaz, lehen urratsa premiazko beharrak identifikatu eta asetzea da. Ondoren, transmititu nahi dugu Euskal Herrian bizitzea eta denon artean eraikitzea egingarria eta erakargarria dela sentiaraztea.
- Krisiak gizartean jarrera intolerante eta arrazistak areagotu egin ohi ditu. Euskal Herrian orokorrean erantzun hori emateko arrisku handiegirik ez dagoela ematen du. Hedabideek jartzen dituzten etiketak kezagarriagoak dira. Horiek etorkinak eta jatorri ezberdineko pertsonak estigmatizatu egiten dituzte, ez baitituzte termino berak erabiltzen batzuentzako eta besteentzako. EH11 kolore-ren printzipio nagusietakoa da barne-hartzaileak izatea. 'Haiek' eta 'gu' dikotomia hautsi beharrean gaude, aniztasunak ez baikaitu kontrajartzen.

Euskara mugarri

Ekimenaren helburu estrategikoa etorkizuneko euskal gizarte anitza eraikitzea da. Amestutako sozietate horretan, euskarak eta euskal kulturak paper garrantzitsua jokatuko lukete. Izan ere, EH11 kolorek nahi du horiek izatea denon arteko zubia, lurralde honetan bizi garen guztiak eta, zerga-

tik ez, kanpoan bizi diren euskaldunak lotuko dituen. Euskararen egoera desorekatua izateak tokian tokiko erantzunak ematera behartuko du. Esaterako, ikasi nahi duenarentzat errazagoa izango da Goierrin ikastea beste eremu erdaldunago batean baino. Hortaz, euskara mugarri izatea nahi badu ere, politikak ezin dira bateratuak izan, beharrezkoa da moldatzea.

Euskara konpartitzeak ez du esan nahi norberaren jatorrizko hizkuntzak lekurik ez duenik. Teknologia aukera ematen du mundu osoarekin harremanak izateko, eta ahal den heinean, laguntza eman behar zaie ama hizkuntza garatu nahi duten pertsoneri, ekimenaren arabera.

Sarea eta eztabaida helburu

Hasieratik ahalik eta jende gehienaren babesa eskatu du EH11kolore ekimenak, bai norbanakoena, baita kolektibo, instituzio, alderdi politiko, sindikatu eta gizarte eragileena ere. Denen artean, aniztasunaren alde lan egingo duen sarea eraikiko da. Iritziak, nahiak eta beharrak aztertu eta gero, proiektu zehatzak eta horiei dagokien bidea bilatzeko garaia etorriko da. Baina horretarako eztabaida nahitaezkoa izango da. Horregatik, espero du ahalik eta jende gehiena biltzea aniztasunaren inguruko dinamika honetan. Azken batean, zenbat eta pertsona gehiago izan sarearen parte, orduan eta antzagoa izango da sare hori.

Asmo horien baitan, ekainaren 1ean Aniztasunaren Eguna ospatu zuten Donostian, horretarako 11koloreFest jaialdia antolatuz. Besteak beste, aniztasunaren aldeko danbor-jotzea eta jatorri ugariko pintxoak dastatzeko aukera eskaini zuten hiriko zenbait taberna eta jatetxek, hiriko ohiturak aniztasunarekin uztartuz. Gipuzkoako hiriburua hainbat arrazoi-rengatik hautatu zuten: oso hiri anitza da eta 120 hizkuntza baino gehiago hitz egiten dira. Halaber, 2016rako Europako Kultur Hiriburua izendatu dute, eta aniztasunak bertan garrantzia izatea nahi dute. Baina, batez ere, aurten Donostia

erre zuteneko 200. urteurrena bete delako aukeratu dute. 1813. urteko gertakari haiek aintzat hartuta, EH11kolorek aditzera eman nahi du «garai hartan eman ez zen bizikidetzaz hori, gaur posible dela».

Euskara eta etorkinak: aurrekariak

Gai hau etorkinekin aipatu izan denean, behin eta berriz adierazi izan digute euskara ezagutzea aukera-berdintasunerako baldintza ezinbestekoa dela lanean, gizarte-harremanetan eta abarretan berdinez berdín aritzeko, eta horregatik ez dutela onartzen arrazoi ekonomikoengatik, informazio ezarengatik edo beste edozerengatik euskararako irispiderik ez izatea.

Etorkin askok diote harrera-programetan edo INEM Lanbideko ikastaroetan ez dela doako ikastarorik eskaintzen euskara ikasteko. Euskal Herrian euskara ikastea garestia dela diote, ingelesa ikastea baino garestiagoa, eta hori diskriminatzailea dela. Doako eskolak oso gutxi eta aitortza eskasekoak direla. Luxuzko artikulu bihurtu dela euskara.

NEL (nik euskaraz lanean) taldeen esperientzia interesgarria da, baina bultzada handiagoa beharko luke ekimen horrek etorkinek euskara ikasteko eta, aldi berean, lanarekiko harremana indartzeko.

Urte batzuk geroago, 2011ko urtarrilaren 25ean Durangoko Elkartegian Topaguneak antolatutako «Euskara Aniztasunean» jardunaldia oso emankorra gertatu zen garai hartako euskalgintzarentzat; eta bereziki bertan parte hartu zuten 80 lagunentzat, jardunaldiaren egiturari zegokionez, inbutu forma izan zuen. Teoria orokorretik hasi, Euskal Herriko testuingurua aintzat hartu, esperientzia praktikokoak ezagutu eta aurrera begirako hausnarketak plazaratu ziren. Azpimarratzekoak izan ziren Lurdes Auzmendi Eusko Jaur-laritzako Hizkuntz Politikarako Sailburuordearen eta Miren Dobaran Bizkaiko Foru Aldundiko Euskararen Sustapenerako Zuzendariaren parte hartzeak eta Carme Junyent lin-

guista katalanaren hasiera-hitzaldia, Julen Zabalo, Joxean Amundarain eta Idoia Illarramendirenak ahaztu gabe. Lehenengo esperientzia Hizkuntza Harrerarako Gidaliburu praktikoa izan zen, Emuneko Olatz Irizarrek aurkeztu zuena. Plataforma per la Llenguak sortutako gidaliburua Euskal Herriko testuingurura egokitu eta itzuli zuten.

Bigarren esperientzia Topaguneak UEMArekin batera martxan jarri zuen Auzoko Egitasmoa aurkeztea izan zen. Horretarako, Topaguneko Mikel Ozaitak Auzokoren baitako aurrekariak, helburuak eta oinarriak azaldu zituen, eta Arantxa Arrillagak, berriz, Orioko esperientzia zehatza.

Banaiz Bagara elkarteko Petra Elser, Mario Zapata soziologo eta SOS Arrazakeria elkarteko Agustin Unzurrunzaga aritu ziren, moderatzaile Xabier Aierdi EHUko irakasle eta immigrazioan aditua zela.

Besteak beste, honako ideiak jorratu ziren: zer egin euskaratik urrun bizi diren herritarrak euskarara hurbiltzeko; eskubide desberdintasunek desberdintasun sozialak eragiten dituzte, euskara herritar guztien eskura ez jartzeak desberdintasuna bultzatzen du. Hezkuntza-sisteman diren hiru ereduak ere aipatu ziren, eta berdintasuna bultzatzeko eredu bakar eta euskalduna —D eredu— aldarrikatu zen.

‘Integrazioa’ eta ‘etorkina’ kontzeptuen inguruan ere eztabaidatu zen tokiko egitasmoak sortu eta bultzatzearen beharraz gainera; eremu makroan, erakundeetatik batik bat, oraindik egiteko asko dagoela gogorarazi zen.

Geroari begira

EH11 kolore hasi besterik ez da egin, eta harrera ona izan duela aitortu behar; aurrerantzean egiten eta eragiten jarraitu beharko du gure gizartean dauden jatorri askotako jendeak elkarrengana hurbiltzen, zubiak eraikitzen eta elkarrekin etorkizuna eraikitzen. Behar hori are garbiago ikusten da azken urteotan hain gogor astindu gaituen eta oraindik ere astintzen gaituen krisiak ezarri dizkigun baldintzen argitan.

Gainera, Euskal Herri guztira hedatu behar da ikusmolde abegikor eta eraikitzaille hori. Erdi-epera, gaur oraindik sokamutur solteak diren horiek guztiak txirikordatzea lortu behar dugu. Orduan hasiko da egia bihurtzen gure baitako hainbeste milaka herritarren ametsa, zinez merezi duen ametsa.¶

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

Txarrak berri, hasteko

Politikako egonkeria, gure gaineko Estatu bien larderia, ekonomiaren atzerakada... urteroko kontuak dira horiek denak; nekez esango dut aurreko urteetan errepikatu gabekorik, nekez asmatu irakurleak nik bezain ongi ez dakienik; hortaz, hobetoxeago ezagutzen dudan arlora mugatu eta liburugintzaz hitz egingo dut, literaturaz bereziki.

Urtearen errepassoa egiten hasita, argitaletxe indartsu bat gelditu izana aipatu behar: Alberdania (nik dakidala) ez da ofizialki itxi, baina jarduera guztiz etenda dauka eta bertako langile zein arduradunak nor bere bidean.

Lantegi bat ixtearen kalteak bertako lanpostuen galera baino harago doazen bezala (pentsa Fagorren kasuaz), halako azpiegitura kultural bat isiltzeak ondorio txar franko ditu: hainbat obra interesgarri kolokan geratzea, agortzen direnean inork argitaratuko dituen edo eguneroko erreposizioak egingo diren jakin gabe; bertako ildo editorialaren berezitasunak galtzea; egile asko umezurtz geratzea, beste argitaletxe batzuetara joateko nagikeriaz, edo beste argitaletxeek beren katalogoak askoz gehiago zabaldu ezin dituztelako...

«Sortuko dira berriak» eta halako esaldi ponpoxoek marketing kutsu nabarmena hartu dute azkenaldian, baina tira, horixe besterik ezin esan.

20 urte

1993an sortu omen zen Alberdania, sarean irakurri berri dudanez; hogei urtekoa izan du, beraz, bizialdia; 20 urte be-

te berri dituen beste bat Lubaki banda izan da; kasu hone-tan ez dugu zertaz kexatu: gazte-plataforma batek berezkoa du azkar iraungitzea, eta bertako partaideei aurrera egiten laguntzen badie ondo lortua du bere betekizuna. Lubakik dudarik gabe lortu zuen helburu hori, partaide guztiek bide bera egin ez badute ere. Dena dela, gaurko nire asmoa ez da Lubakiren balorazio historikorik egitea, baizik eta gero eto-ri direnei erreparatzea.

1975ean jaioak dira Lubakiko kide gehienak eta hamazor-tzi urte zituzten beren plazaratze une hartan. Gaur egun be-rrogeira hurreratzen ari diren arren, oraindik ere «gazte» etiketa ipintzen zaiela esango nuke; ez geroztik gazterik ager-tu ez delako (zorionez mordoxka bat plazaratu da), baizik eta mugimendu edo talde gisa erreleboa hartzera inor ager-tu ez delako... oraintsu arte.

Badatoz berriak

Oraintxe bertan, badira hainbat gazte han eta hemen lite-raturaren inguruko proiektuetan talde-lanean; burura da-tozkidanak: *Celosamente gordea* irratsaioa Hala Bedi irra-tian; *Obabako testiguak* saioa Info7 irrastian; Elearazi bloga; Itu banda, bere aldizkariarekin.

Horietako batzuetan egileen izenak publikoak eta ezagu-nak dira; beste batzuetan sekretuak. Nolanahi ere, bada tal-dean lan egiteko gogo bat, literaturaren kezka, kulturaren zaletasuna, eta horiek guztiak dira txalotzekoak, talde ho-rietatik gero bakarkako artistak atera zein ez.

Oraingoz, gazte horietako batek emango du laster batean pausoa bakarkako liburu bat plazaratzeko: Danele Sarriu-gartek (Elgoibar, 1989) 2014 hasieran kaleratuko du bere le-hen nobela: *Erraiak*, Igartza sariduna eta, nire ustetan, zere-sana emango duena. Ea bat horren atzetik gehiago ere ani-matzen diren.

Poeta gazte izanak

Gazteez aritu naiz, baina aurtengo uztan, alor batzuetan bereziki, beteranoen emaitza da azpimarragarriena. Adibidez poesian, Joxan Artze eta Koldo Izagirreren azkenak bihurtu dira albiste. Usurbildarrak, urte askotako isiltasunaren ondoren, liburu pare atera du kalera: *Heriotzaren ataria dugu bizitza* eta *Bizitzaren atea dukegu heriotza*, biak ere mardulak, hitzaren eta esaldiaren musikaltasunaz onduak, eta egileak aspaldian landu duen pentsamendu anti-moderno (nolabait izendatzearen) erakusten dutenak. Pasaitarrak, berriz, *Parisen bizi naiz* eman du argitara, gai, ahots eta teknika anitz biltzen duen hiri-paisaiaren erradiografia moduko bat, azken finean gure jendartearen eta garaiaren kritika ere badena.

Aspaldiko laguneren bisitak osatzeko, Sarrionandiak ere goitik behera berritu du bere poesia-lan klasikoena: *Hnuy illa nyha majah yahoo*.

Hortik aurrera, gazteak ez izan arren alor horretan berriak direnen lan pare bat gertatu zaizkit azpimarragarri, gaiaren berritasunagatik eta idazleen sintzeritateagatik, besteak beste: Mari Luz Estebanen *Amaren heriotzak libreago egin ninduen*, ama-alaba harremanetik tiraka, eta Jabi Santa Cruzen *Baso ilun itoan*, naturaren bizipena ehiztariaren barren kontrastesutik.

Urteen eskarmentutik

Kontagintzan zailagoa da izen pare bat bereiztea, hogeitaka izan baitira bere alea ekarri duten idazleak. Lerrook idaztean oraindik kalera atera ez bada ere, lanaren tamainagatik eta egilearen nortasunagatik, pentsatzekoa da Bernardo Atxagaren *Nevadako egunak* izango dela aurtengo liburu aipagarrienetakoa. Irakurri gabeaz ezin gauza handirik esan, ordea.

Irakurri ditugunen artean, esperientzia luzea duten idazleak nabarmendu dira aurtan ere. Hiru nobelista hauek, adibi-

dez, zein bere eleberriarekin: Xabier Montoiaren *Azken afa-ria*, XX. mendearen erdian jaiotako gizon-koadrila bat abiapuntu hartuta, gure gatazkaren ur uherren usain ez ederregia sudurreratzen diguna; Joxean Agirreren *Adiskide bat nuen*, doinu alaiagoz iraultza nahi izan zuten gazte ohi horien erretratu gazi-gozo eta fantasiatsua egiten duena, giza-semeen apeta sexualei buruz autoironiaz irri egitearekin batera; eta Aingeru Epaltzaren *Gure Jerusalem galdua*, «Erre-suma eta fedea» trilogia bikaina ixtera datorrena eta, orain dela 400 urteko kontuak kontatu arren, aurreko biekin kide-tasunak ere badituena: bizitza osoan kausa baten alde borrokan ibili den gudaria da protagonista, jipoi galantak hartu ostean halako mikaztasun batez so egiten diona egin duen bideari.

Gero eta hobeak

Idazle gazteek aurten atera dituzten narratiba-lanen artean hautatzekotan, bi aukeratuko nituzke: *Euli-giro*, Uxue Alberdiren ipuin bilduma, eta *Egia esan*, Peru Magdalenaren nobela. Gazteak izan arren liburu sorta polita dute biek ere atzean, eta ezagun dute, bai ofizioak ematen duen esku tre-bea, bai gaztetasunaren marka omen den pasioa.

Bien kasuan, orain arte egin duten onena dela uste dut: ipuin errealistak eta fantastikoak konbinatzen dituen sorta elgoibartarraren kasuan, bidaia baten kontakizun haluzinatu samarra durangarrarenean; eta goraka jarrai dezakeen garapen baten zuzia pizturik uzten dutela esango nuke, gainera.

Fikzioa eta bizitakoa

Beste bi liburu ez nituzke utzi nahi aipatu gabe: Miren Agur Meaberen *Kristalezko begi bat* eta Garbiñe Ubedaren *Hobe isilik*. Biak elkartzeko arrazoia generoa litzateke, baina ez egileen sexuari dagokiona, testuaren tipologiatik datorrena baizik: nobelak dira biak, baina bietan fikzioa nor-

bere bizikizunekin dago nahastua eta haietan oinarritua. Gorabehera sentimentalak kontatzen ditu batez ere Meabek, begi gaixoaren pasadizoekin tartekaturik. Ubeda, berriz, familiaren pasadizo batetik abiatu da, gerraostean desagertu baitzitzaien aitona, hortik aurrera hainbat gogoeta harilkatzeko.

Anekdotak biografikotik harago, literaturaren indarra nagusitzen da bietan: idazkera dotore, malgu, aberats eta doia; introspektzio zintzoa; esperientzia pertsonala unibertsal bilakatzeko dohaina... Meabek emanak zituen lehendik ere hainbat liburu eder, poesian eta haur literaturan batik bat. Ubeda, berriz, kazetaritzatik dator, kronika eta saiakera ere idatziak zituen arren. Narratiban bikain moldatzeko gauza direla erakutsi digute, eta aurtengo perla ederrenetakoak eskaini.

Ijitoaren astoa bezala

Urtearen errepasso literarioa amaitzera goaz. Irakurri ahal izan ditugun liburu eder guztiengatik poza adieraziz egin genezake. Baina ez nuke ezkutuan utzi nahi gero eta estuago dagoela gure sektore hau. Argitaletxe itxi batekin hasi naiz; aldizkariak ere ixten ari dira, han eta hemen, laguntza faltaz, eta horrek plaza bat kentzen die egungo idazleei eta biharko idazlegaei.

Sariak ere bakantzen ari dira: aurrezki kutxek ematen ziztuztenetako asko desagertu ziren lehen, eta, egia izan arren sistema literarioan nahiko marjinalak zirela eta lehiaren sistema bera dudazkoa, horra bideratzen ziren diruak ez dira literaturaren beste promozio mota batzuk sustatzeko erabiltzen orain; aitzitik, kutxen publikazio-zerbitzuek lan gutxiago argitaratzen dute orain, eta han-hemenkako edizioei ematen zizkieten laguntzak ere asko murriztu dira.

Sari instituzionalen beherakada horretaz gain, azkenaldian oso emaitza onak izan dituzten beka zenbait ere amaitu dira: Joseba Jaka bekak desagertu ziren lehen, erakunde

pribatu batek ematen zituenak; Kutzak bere laguntza kendu dio AEDk bultzaturiko Jokin Zaitegi bekari, azken urteetan Nobel saridunen euskaratzea ekarri duenari; Debako udalak aurten ez du konbokatu Tene beka, kronika-liburu zoragarrien sorburu izan dena. Ijitoaren astoaz esaten zen, jan gabe bizitzen ikasia zuenean hil zela gaixoa. Ez ahal zaigu gauza bera gertatuko!¶

FITO RODRIGUEZ

Errautsak ongarri

Ez. Ez dut Zubietan ezarri (inposatu?) behar zen errauskailuaz hitz egingo. Hau kultur tartearen omen baita eta, bizierak kultura baldintzatzen duela uste arren, aurtengo kultur uztaz arituko naiz zentzu hertsian. Hau da, komunikabideen orriotan aipatu ohi diren kultur notiziak hartuko ditut hizpide, eta, bide batez, haietaz probestuko naiz 2013. urtean euskal kulturaren suertatu denaz gogoeta pertsonala egin ahal izateko.

«200 urte Donostia erre eta suntsitu zutela»

Aurten 1813-2013 Bigarren Mendeurrena gogoratu da. Hori dela eta, *Su haietatik hitz hauek* izeneko liburuxka kaleratu du Euskal Idazleen Elkarteak Donostiako Udalarekin elkarlanean. *Euskara, Bretxako zirrikitutik arnasbide berrietara* azpiztitulua du aipatu liburuak, eta nago hastapenetatik ez ote garen ahazten ari euskarazko hitzen errautsak zeintzuk diren. Testuak «joxemaritarrak» eta «koxxeroak» bereizten ditu 6. orriko «Donostiarron hiztegiaren», baina emandako azalpenen artean ez du iradokitzen «koska» euskaraz «Brecha» ere badela gazteleraz, eta San Bizente elizaren ondoren zegoen harresiari koska ireki ziotela erasotzaileen kanoeiek Donostia suntsitzeko hain zuzen ere.

Bitxia da gero! Euskal gogoak gorde duena galtzen omen da euskararen biziberritzea aldarrikatuz. Koska zaharra Bretxa berria bihurtu zaigu egun. Erreketa horretatik, ordu-

ko kaleen desagertzeaz gain, errauts gehiago dator ondarea dena hondatuz.

Edozein modutara, bigarren mendeurrenaren harira, Donostian, Gasteizen ez bezala, bi izan dira ospakizunetarako kontrajarri diren ereduak.

Alde batetik, «Independentzia gerren» inguruko diskurtsoa dugu. Horrek gertaera historikoak Espainiako Independentzia gerraren azpian eta ikuspegi militar batetik aztertu eta gogoratu nahi izan du ordukoa. Ikuskera hori lehenetsi dute Gasteizko «ospakizunetan», eta Donostiakoetan ere azaldu da.

Beste aldetik, «Napoleonon gerrak» direlakoak ikertu dira (Europa osoan erabiltzen den terminologiarekin batera, baina espainiarra izan ohi dena baztertuz), biztanleriari kasu eginez planteamendu belikoen gaintetik. Planteamendu hori «Donostia Sutan» izeneko elkarteak sakondu du eta, gainera, Euskal Herriko Unibertsitateko Udako Ikastaroetan ere landu da.

Izan ere, Donostiako Udalak «1813-2013 Donostia eraikitzen» batzordearen bidez jakin izan du bide bakoitzari bere aukera ematen.

Napoleon garaiko gerrak eta 1813ko Donostiako suntsiketara ulertzeko, bigarren mendeurrena izan delarik, Donostiako historia lokala egin izan da gehienez, hau da, eskainitako ia dena Donostiako erreketa, birrinketaz eta abar izan arren, ez da biztanleriaren parte hartzea alboratu, bultzatu baizik. Horrela elkarte gastronomikoak, danborradak, herri antzerki taldeak eta beste motako kolektiboen ekarpenak (idazleak, artistak, historialariak...) aintzakotzat hartu dira urte osorako prestatutako egitarauan, nori bere espazioa emanez.

Orduko osagarri horiek, ordea, ez ziren bakarrik betegarri militarrik edo estrategikoak; aitzitik, bereganatze horretan, hartu egin dira modu konplexuan, puzzle baten antzera, oso ikuspegi kontrajarriak, ondorio politiko ezberdinak eman dituztenak, jakina, nahiz eta denak ez egon kanpoko eragin berdintsupean.

Orain, gurean, errelatuaz hitz egiten denean, Euskal Herrian egin behar dugun kontakizuna ulertzeko, noski, errelatu hori ezin da ikuspegi laburreko kondaira moduan aldarrikatu, ezta gaiaz motzean planteatu ere, ez eta, horrekin batera, azken urteetako kontakizun aritzea soilik.

Ez, noski; guk gure historia idazten jakin behar dugunez, gure kronikak idazten jakin behar dugu hein berean. Eta, horretarako, jakina, berrirakurri egin behar da orain arte gure historiaz idatzitakoa, hipotesi berriak zabaldu eta polemikak ireki, eta eztabaidatu ondoren ebatzi edota iritsi gure historia behar bezala ulertaraztera. Duela berrogei urtekoa edo bi mendekoa dela.

Kasu honetan, ikusiko dugunez, Donostiaren erreketaz historia egitea planteatu izan denean, espainiar historiografiak Independentzia Gerraz hitz egin ohi du, ustez Espainiako Independentziakoa deitutako Gerra Donostian gertatutakoa ulertzeko ezinbesteko testuingurua dela aldarrikatuz.

Baina berton izan zena, ordea, inperioen arteko borroka bat izan zen. Eta inperioen arteko borroka horren ondorioz beste independentzia batzuk sortu baziren ere —adibidez, 1813an Bolivar sartu zen Caracasen, garai bertsuan Hidalgo borrokan zegoen Mexikon, Paraguaik ere lortu zuen bere independentzia, Mar de la Platan hasi ziren borrokaldiak ere, gero, Argentinaren independentzia ekarriko zutenak—, Euskal Herriak behintzat ez zuen orduan independentzia eskuratu ez eta Espainiak berea ere galdu. Orduan, zergatik independentzia gerraz batailatu?...

Hala ere, horri kasu eginez, Aragon jaunak zuzendutako Euskal Herriko Unibertsitateko Udako Ikastaroan espainiar militarrik izan ziren gonbidatuak, eta, inoiz ikusi gabe zegoena, Miramar Jauregiko geletan armadako uniformeak agerian eta nabarmen azaldu ziren (hizlarien mahaian eta Cristina Uriarte Hezkuntza sailburua alboan zutela...).

Ikastaro horri, gainera, abuztuaren 31 data mitikotik gertuen egoteko aukera eta babesa eman zitzaion, nahiz eta gaztelera hutsez izan.

Hala ere, beste ikastaro bat antolatu zen horren aurrean, euskaraz gehiena, ikerketara eta orduko donostiarren bizipe-
nak aztertzeraz zuzendua. Bertan, Pako Etxebarria auzitegiko
medikuak, Iñaki Egañak, Jose Luis Orellak edota Iñigo Boli-
naga historialariek hartu zuten parte. Horien lana guztiz des-
berdina izan zen, eta, Gasteizen egindako ospakizun «milita-
rrak» baztertuz (non Donostiako Suntsiketaren ardura argiak
eduki zituzten Alaba eta Wellington jeneralak omendu zi-
ren...), orduko sarraskiaren indusketa berriei ekin zitzaion.

Ene ustez, Donostian behinik behin, teoria guztiei aukera
eman zaie, eta esan dezagun, bide batez, errelatuaren bidean
jarrera horixe dela hartu beharrekoa. Hau da, Ramon Sai-
zarbitoriak *Martutene* eleberriagatik Euskadi Literatura Sa-
ria jaso zuenez, bere kontakizunak errelatuaren arloan «kon-
tsentsua» posible zela erakusten zuelako ustearen aurka, nik
ez dut uste gure narratiba historikoan inolako ikuspegi ba-
teratua behar denik, diskurtso guztiak azaltzeko aukera ber-
dintasuna baizik. Orain arte gertatu ez dena, eta «200 urte
Donostia erre eta suntsitu zutela»-eta antolatutako egitarau
honetan behintzat gauzatu dena.

Hamlet-en amua

Zergatik deitu *Hamlet Hamlet* ez den testu bati? Zergatik
deitu *Hamlet* William Shakespearek berak idatzi ez duen
antzerkiari?

Le Petit Théâtre de Paineak, Artedramak eta Dejabu Pan-
pin Laborategiak sekulako arrakasta lortu dute. Areago,
ikus-entzuleria berri bat gorpuzten jakin dute, *Hamlet* obra-
ren estreinaldia arrakastatsua izan da eta hausnarketarako
bidea ireki behar du. Hau da, jendea, gazteak batik bat, prest
dago antzerkira joateko ordainduz, eta pozik irten eta baita
gainerakoei gomendatu ere (ahoz ahokoak oso ongi fun-
tzionatu du kasu honetan). *Baina* hori ez da William Sha-
kespeareren antzerki obra klasiko ezaguna, ez da euskaraz-
ko bertsioa, beste gauza bat baizik, fartsa izatekotan.

Ximun Fuchs ikuskizunaren zuzendariak gobernatutako zazpi aktoreak oso onak dira: Ander Lipus, Ainara Gurrutxaga, Manex Fuchs, Maika Etxekopar, Iñaki Ziarrusta, Miren Tirapu eta Urko Redondo, dudarik ez dut horretan.

Honela dio Ximun Fuchs zuzendariak: «Gure teoria izan da erratea: eta Hamlet balitz gaur egungo euskaldun bat? Zer oihartzun du gure egoerarekiko?». Ados, *baina* Xabier Mendiguren idazleak ez du euskaratu *Hamlet* testua, beste izkribu bat sortu baizik. Juan Garziak horren ederki euskaratutako William Shakespeareren *Hamlet* antzerkia ez da hori, eta Danimarka testutik kenduta ere, benetako *Hamlet* ez da Fuchs/Mendigurenena.

Haien hitzetan, *Hamlet*-en agertzen den gerla, justizia gosea, botere jokoak eta belaunaldien artekoak, herentzia kontuak entzuten dira honetan, baita belaunaldi bakoitzak herentzian badu aitzinekoak utzitakoa ere.

Eta belaunaldi bakoitzari dagokio horren zuzentzea. Nire aitaxiren belaunaldiarena izan zen gerla egitea. Gurasoena 1968a, edo Aljeriako gerla, edo frankismotik ateratzea. Eta guri dagokigu, beharbada, krisia kudeatzea edo hortik ateratzea.

Ados, oihartzunak eta gatazkak, amodioa eta gainerakoa azaldu ohi dira *Hamlet* antzerkian, *baina* gainerako antzezpen ugarietan ere... eta ez dira *Hamlet* izan behar. Egia da. Fuchsek dio:

Munduan injustizia anitz bada, ados. Ekintzara pasatzen naiz, bai ala ez? Justizia egiten dut nihaurek ala uzten diot botere bati, nahiz eta jakin botere horren justizia ez dela justua? Hori, egunero geure buruari pausarazten ahal diogun galdera bat da.

Baina galdera horiek ez dagozkie *Hamlet*-i soilik... eta nik *Hamlet* nahi nuen.

Zorionak, halere. Antzerkiak bete eta obra interesgarria sortu eta zabaldu dute euskaraz. Ekoizpen lan handia eginez eta ekoitzia jendeganatzea lortuz *baina Hamlet*-ek utzitako

«enigmari» segida emanaz: horretarako ezinbestekoa al zen *Hamlet*-en amua erabiltzea?

Bistan da, denetatik esan omen daiteke *Hamlet*-en bidez:

Osorik muntatzen bada *Hamlet*-ek sei oren irauten du. Ordu erdi baten buruan ulertu dugu zer den erronka. Eta gainerateko denbora osoa pasatzen dugu pentsatzen: zertarako ez da ekintzara pasatzen. Hamleten osabak hil du bere aita, boterea hartu, eta ezkontzen da bere amarekin. Aitaren espektroak eskatzen dio bere hilketa mendekatzea. Hori fite ulertzen da. Baina gero, ohartzen gara pixka bat konplikatuagoa dela. Aita ez zela aingeru bat. Diktadore bat zela, arrunt eroa.

Ximunen azalpen horiek ulertu arren, nik ez dudala *Hamlet* euskaraz ikusi uste dut, eta *Hamlet* ikustea antzerkizale guztien ametsa izaten da.

Ximunek dio «Ez genuen egin nahi *Errautsak II*». Ez, noski, baina *Hamlet* euskaraz erreta dago.

Txio-txioka

Honetan, aldiz, laburra izango naiz. Gaiak behartuta, jakina. Aurrekoan bezala, ez naiz idazkera laburraren aldekoa. Baten bati Tolstoiaren *Gerra eta bakea* laburtzea eskatuz gero, «guda napoleonikoak Errusian kontatzen ditu» esango digu. Ederra!

Agur, beraz, literaturari, eta berarekin batera, pentsatzeko funtsezkoa zaizkigun zehaztasun guztiei. Erakuts dezagun *Hamlet* orduko hiru laurdenetan... edo, Udako Unibertsitateak proposatzen digun bezala, txio bihur ditzagun gure doktorego tesiak.

Ez dut uste Tolstoi edo William Shakespeare izan behar denik motz bihurtu den gure gogamen garaikidea kritikatzeko, baita hura ekoizteko erabili ohi diren baliabide moderno errazak eta errazkeriaren aldekoak, ezinbestean pentsamendu konplexuaren suntsiketara eramaten gaituztenak susmopean jartzeko.

Aurten kultura bonorik ez dela izango erabaki du Lakuak

Josu Erkoreka Lakuako Gobernuko bozeramaileak aurten ez dela gabonetako erosketetarako kultura bonorik izango adierazi egin du. Erkorekak baieztatu du azken urteetan Lakuak kultura arloan kontsumoa sustatzeko ateratako ohiko bonoak ez direla aurten babestuko.

Bizkaian, aldiz, antzeko bide bat jarriko dute martxan, Al-
dundiak Kultur Txartela sortu baitu, kultur produktuen eros-
keta bultzatzeko.

EAJk zuzentzen dituen Euskal Herriko bi erakunde nagu-
sien kultur politika, beraz, kontrajarria al da? Zergatik La-
kuak ez eta Bizkaiko Aldundiak, aldiz, bai?

Kultura ez dela kontsumoa bakarrik bistan da, baina ins-
tituzioen arteko kultur politika bateraturik ezin da egin?
Horrela ari al gara herri erakundetze bateratua eraikitzen?
Eta, nonbait, hori posible balitz, kultur arloan beharko ge-
nukeela esango nuke nik.

Ez da horrela. Honetan ere iritzia paper erre bihurtzen
du politikak.

Euskadi Literatura Sarien banaketa

Martutene (Erein) eleberriaz asko idatzi da aurten. Ez da
idatzi, ordea, Espainiako Sari Nazionala eskuratzeko zorian
egon zela azken unera arte eta azken bozketa gutxigatik gal-
du omen zuela. Ramon Saizarbitoriak «borondate onez»
idatzitako eleberria dela esan zuen euskarazko literatura
ataleko saria jasotzean.

Miopea naiz baina irudipena dut ideologia oso ezberdineko
irakurleek errespetuz onartu dutela *Martutene*. Eta gogo-
nuen esateko, esperantza piztu baitit gure historia gertuko-
aren kontakizuna adostuko dugun eguna ez dagoela urrun.
Esan dezadan, bide batez, sinistuta nagoela euskal narratibak
paper garrantzitsua jokatu behar duela eginkizun horretan.

Arestian esan bezala, ez nago ni horrekin konforme. Aitzitik, ez dut uste inolako kontsentsurik lor daitekeenik, aurretik aipatutako «errelatuaren» bertsio desberdinak zabalatzeko aukera berdintasunik ezean.

Saizarbitoriaren eleberria, ene aburuz, nobela dugu zentzu hertsian; hau da, errelatu burgesa da non Donostiako jende printzipalaren deskripzioa egiten den inolako ikuspegi kritikorik gabe. Areago, hor datza, ene ustetan, bere balio literario gorenena. Ez duela funtsezko kritika ideologikorik egiten, kontakizunen bidez (kanpoko ikusle batek eraginda...) bizipenak azaltzeko gai dela baizik. Baina, ildo horretan, berak kontrakoa aldarrikatu arren, hor ez dago, esan bezala, ez kritikarik ez eta «errelatuaren kontsentsurako» inolako ekarpenik. Donostiar burgesiaren mintzoa da, soilik. Euskal Herriko gertuko historian, eragileen alde bateko (eta bi baino gehiago badaude, egon...) ikuspegia eta hitz-jarioa. Aski, eta ez da gutxi, *baina* ez da dena.

Bestalde, Iban Zalduaren balizko kritika eta umorea gaztelaniazko saiakeraren sailean, *Ese idioma raro y poderoso* (Lengua de trapo), ez dut nik ikusten ez gogoeta kritiko ezta umoretsu (idazki subjektiboa eta nahiko asimetrikoa baizik).

Berarekin ados nago «irakurtzen eta idazten jarraitu» behar dela, *baina* ez erdal irakurleari begira, erdaraz idatzi arren. Nik Zalduaren saiakera arina bezain azalekoa jotzen dut, saiakeragintzak gainditu behar dituen idazkuntzaren ezaugarriak, hain zuzen ere.

Eta horretaz ari garelarik, Jon Suduperen *Oi Europa!* (EHU) euskarazko saiakera onenarengatik saritua izateak ere zer pentsa eman dit. Bere aburuz, «europismoa gainbeheran dagoen honetan, Europaren defentsa» egin du, baita «Europa bere aniztasunak egiten duela eta nazioen aniztasunean batasuna dela Europa».

Balitz eta balego ez ginatke horrela biziko (batzuk behintzat).

Bistan da Euskadi Sariak erre egiten dutela.

Errautsak ongarri.¶

ALLANDE SOKARROS

Euskarari errespeturik ez!

Asko aipatu da —nire aldetik ere egin dut behin eta berriro— Ipar Euskal Herrian euskararen inguruan azken urteotan nabaritzen den «giro ona», hau da, hain luzaz eta horren gogorki gutxietsia, baztertua eta borrokatua izan den gure hizkuntzari buruzko oniritzia eta haren onespena, jendartean eta maila ezberdinetako hautetsi edo agintari politikoen aldetik. Giro ona bai, hala nahi bada... Baina zein ondoriotarako? Nolako emaitzentzat? Nolako aurrerapenerako? Egoera zehazki aztertuz gero, erantzuna gazi-gozoa dela erran daiteke eta, ziur asko, gozo baino nabarmen gaziagoa ere. *Jakin*-en zenbaki berezi honetarako urtero egin ohi dudana aipamentxo honetan, aldi bakoitz-edo, adierazi izan dut euskararen aldeko «giro on» horrek, dohakabez, argiune baino itzalalde gehiago dauzkala. Beste behin ere hotz eta motz esatearren, euskararen aldeko giro hori nabaritu daitekeenetik, gure hizkuntzaren eguneroko erabilera neurria beti eta gutxiagotuz joan da. Badirudi —eta hau ere uste dut jada adierazi dudala— euskararen egoera nolabait «hobea» zela haren alde gogor borrokatu behar zen garai haietan. Haatik, borroka garai horietara, beharbada, itzultzeko unean gaude, ikusiz Frantziako Estatuaren aldetik itsukeriaren jarreretara berriro lerratzeke joerak daudela. Ikastolen aldeko urratsak egin dituzten tokiko botereen aurka egiteak, hizkuntza gutxituen Europako hitzarmenaren izenpetzea berresteari oraindik ere uko egiteak eta, orokorki, Paris aldetik ufatzen sumatu daitekeen jakobinismo berrindartu baten haize beltzak... Horiek guzirik iragar diezagukete jazarpen garaiak

bueltan direla eta, ondorioz, borroka egin beharrarenak ere. Geroak argituko du...

Anartean, aldi honetan ez nuke Frantziari harria bota nahi, euskararen aldeko usteko «giro on» honetan, euskarari errespeturik eza nabarmentzeko orduan. Gaur egun, euskararen gutxiesle handienetarik agertzen direnak tokiko hautesi batzuk dira, auzapez nahiz zinegotzi batzuk. Gure hizkuntzarekiko axolagabezia horren agerpen agerizkoenak karrika edo bide bazterretan ikus ditzakegu, hots, herri batzuetan jarrarazi dituzten etxaldeen edo auzoen izenen idazkerarekin. Itsuskeria edo itsukeria... ez dakit zein den hitzik egokiena, eta biak uztar daitezkeela erran daiteke azkenean. Itsuskeria, bai, euskaraz dauden etxe, etxalde edo auzoen izen horiek ortografia frantsesa oinarritzat harturik egin baitira. Itsukeria, berriz, hautetsi horiei okerrean daudela eta euskarazko grafia besterik dela erraten bazaie... eta euren usteko jakintzaz oso seguru daudela erantzuten dutelarik.

Frantsesa, euskaraz idaztearen erreferentzia...

Euskarari errespetu eza agertze horren aurrendaria Sohüta herria izan zen, hango udal zinegotziek, orain dela zenbait urte, euskararen idatzizko arauz jakinean izan zitekeen inori ere argibideak eskatu gabe, Hoki auzoko etxaldeen izenak ustez euskaraz ezarrarazi baitzituzten. Oraindik ere bide bazterrean ageri dira ohol horiek, gure hizkuntzarekiko ezaxolaren eta begirunerik ezaren seinale. Makurbide honetan, urte andana geroago, jarraitzaile izan da Urdatx-Santa Grazi herria, han ere etxaldeen baina auzoen izenak ere sasi-euskara batean jarrarazi dituztelarik. Egia aitortzearen, Urdatx-Santa Graziko udalaren euskararekiko ezaxola —etsaigoa ez esatearren— denen jakinean izanda, nolabait harritzekoa zen ere euskararen plazaratzeko erabaki hori hartzea! «Euskarazko» seinale horiek ikusi eta, dena den, begi-bistakoa geratu da euskaldun batzuk —Urdatx-Santa Grazin gehien-gehienak halakoak baitira, baita udal zinegotzien artean ere—

izan daitezkeela euskararen etsai zorrotzenak. Seinale horiek, beraz, ahoskera batekoan eginarazi dituzte eta oro har frantsesaren idazkeran oinarrituz. Hori ez da harritzekoa, zeren eta, jende horrentzat, frantses hizkuntza baita ukatu eta ukitu ezineko erreferentzia, inoiz ere zalantzan jar ez daitekeena... euskararen kontuarekin eta bereziki idazkerarekin, aldiz, nahi dena egin daitekeelarik! Pena ematen du, haatik, Urdatx-Santa Grazi izan dadin «eredu» lotsagarri horren aurrendarien artean, jakinez herri horretako seme direla Aita Junes Casenave-Harigile eta Txomin Peillen euskaltzainak eta euskal kulturako izen handiak... Jatorriz behintzat, bertakoak ziren ere Bigarren Mundu Gerraren aurretik eta ostetik euskaltzale sutsua izan zen Albert Constantin mediku eta hautetsia eta XVIII. mendean bizitu zen Jusef Egiategi historia ikertzaile eta filosofoa. Gauzak horrela, Urdatx-Santa Grazik esker txarra die, zinez, atzoko eta gaurko euskararen zaintzaile izan ziren eta dauden seme horiei. Herri menperatu bateko tragediaren isla... Zer erran besterik?

Frantsesa denen gaineko erreferentzia...

Orain dela gutxi, berriz, Mitikile-Mendibile-Larrioriko udalak dio makurbide horri eutsi, hemen ere etxaldeen izenak, denen agerian, euskara traketsen eman dituztelarik. Sohütaren kasuan erran bazitekeen euskararen gaitzeste garaietan ginela oraindik, aitzakiazko argumentu horrek ez du balio Urdatx-Santa Graziren eta Mitikile-Mendibile-Larrioriren kontura, hemengo hautetsiek jokabide deitoragarri horiek bultzatu baitituzte euskararen araubideez axola duten hainbat erakunde edo zerbitzu ofizial indarrean izanda gaur egun: Euskaltzaindiaz gain, esaterako, Euskararen Erakunde Publikoa eta Xiberoa Herri Alkargoaren *Eüskara zerbitzua*. Hortaz, aurreko garai batzuetan baino kontrako jarrerera jakin batekin hartu dira euskarari gutxiespena edo harrekiko garrantzi eskasa ageri-agerian uzten duten erabaki

horiek. Gutxiespena eta garrantzi eskasa... jende horrek, ordea, sekula santan erakutsiko ez lukeena frantses hizkuntzaren aldera. Jende horrek ez luke inondik inola eta inoiz ere zalantzan jarriko frantsesez zerbaiten idazteko moldea, are gutxiago onartuko frantsesez zerbait gaizki idaztea edo gaizki idatzia izatea. Frantsesa, hots, «Errepublikaren hizkuntza»... nola pentsatzen —eta are gutxiago onartzen— ahal lukete zalantzan jartzea? Auzitan ematea? Euskararen kontura aldiz, bai, zilegi zaie egitea, euskaraz idazten sekula ere ikasi ez dutelarik, behar bezala idatzitako euskara irakurtzen ikasi ez dutelarik! Egoera horren errua, egia erran, ez zaie erabat leporatzen ahal... Euskara idatzia, dena den, zalantzan eta auzitan jartzea haizu iruditzen zaie... ez baita inolako Errepublika bateko hizkuntza ofiziala, Ipar Euskal Herriari dagokionez behintzat. Instituzio kontu, Ipar Euskal Herriak inongo izaerarik ez duenez... nola demontre euskarak izaera ofizialik eta honi lotuta dagoen begirunerik izango luke?

Euskara idatziak euskara mintzatuari aurrea hartzen!

Euskararen inguruko «giro on» horren mugak edo itxurazko izaera, dena den, udal batzuek hartutako makurbide horiez kanpo ere ikus daitezke. Hala, afixa edo kartelen kasuan, Zuberoan gaur egun oso-oso gutxi baitaude euskaraz zerbait agertzen dutenik... euskal kantari edo soinulari talde izen batzuk edo *kantaldi* nola *talo eta xingar* —hori ez delarik zubereraz ere gainera!— bezalako hitzak ezik! Euskaraz bakarrik dagoen festa edo ikusgarri iragarpen afixarik ia ez da ikusten gaur egun, eta zinez elebidun izan daitekeenik ere oso gutxi. Alta, Xiberoa Herri Alkargoa erkidego publikoa saiatu da euskara karteletan agertze horri bultzada bat ematen, diru-laguntzak eskainiz bide horretan sartuko ziren jai edo ikuskizun antolatzaileei. Euskararen agerrarazteko xedean, dirua eman beharrak berak erakusten du zelako

egoerara amilduak gauden... baina akuilu egite horrek ere ez du, orainokoan behintzat, emaitza handirik eragin!

Alabaina, euskara idatzia —eta araez idatzia denaz mintzo naiz— plazara agertzeak ondorio txarrik ere ez ote duenez eragin pentsatzen hasia naiz... Izan ere, aurretik adierazi izan dudana bezala, badirudi Zuberoan, Ipar Euskal Herri osoan bezala, euskara egiten ari dela idatzita ageri den hizkuntza bat... mintzatua den hizkuntza bat baino gehiago! Eskolan gutxi edo aski ikasia eta irakatsia den hizkuntza bat, etxean, karrikan, dendetan, eguneroko harremanetan mintzatua den hizkuntza bat baino gehiago. Hori gero eta nabarmenago egia bihurtuko balitz, ondorioztatu beharra genuke euskara idatziaren beti eta gehiago plazaratzeak ez duela jendartean halako eragin psikologiko onuragarriarik sortu eta hazi, uste izan zitekeen bezala... eta beharbada, aitzitik ere, euskara mintzatuaren atzera egitea areagotu egin duela. Ondorioztatze hori ateratzea larria litzateke, baina salbagarri ere izan daiteke euskararen sustatzaile eta gartzatzaile garenon artean kontzientzia hartze baten sorburua izango balitz, hau da, mintzaira bizidun bat, lehenik eta behin, mintzatzeko egina dela! Eta, ondorioz, erabileraren bideak bultzatzeko, indartzeko, areagotzeko moduak asma-tu eta obratu behar direla, premia gorrienez.

Pastoralaren arrakasta: onerako ala txarrerako?

Ate joka ari zaigun 2014. urte honetan, bi pastoral paratuko eta ikustera emango dira Zuberoan. Alabaina, joan zaigun 2013 honetan ere hala gertatu da, Sohüta herriak ohol-tzaratu duen *René Cassin* trajeriaz gain, Mixel Etxekopar irabarnetarrak idatzitako *Ederlezi* pastoralera ere ikusgai egon baita. Baten batek pentsatuko du, beharbada, *Ederlezi ez zela* «egiazko» pastoral bat, udan aspaldidanik eman ohi diren ikusgarri jendetsu horietarik bat ez baita izan eta, aktore kopuru gutxikoa izateaz gain, bi ordu baino laburragoa baitzen. Ikusmolde horietan guzietan okerrean izango da, bai-

na. Izan ere, pastoralara edo trajeria ez da definitzen plazara-tu egiten den garaiazen arabera, aktore kopuruaren neurri-
ra edo luzera kontu baten ildotik... Ezta inola ere! Pastoral
edo trajeria bat bezala emana da, herri antzerki zahar-zahar
horren funtsezko arauak beteak direnetik... besterik gabe!
Eta *Ederlezi* pastoral bat dela esan beharrik ere ez genuke...
ezjakin batzuk ez balira pastoralaren ustezko aditu bihurtu
edo behintzat bihurtzeko asmotan ez balira.

Hain zuzen, hau da azken 40 urte hauetan Zuberoako an-
tzerki zaharrak bizi duen arrakasta handiaren ondorio ta-
malgarrienerarik bat: jende anitzek uste dutela pastoralaz
zerbait dakitela, ezer gutxi dakitelarik ordea... Udan ematen
diren trajeria horien ikustera datorren jendetza handiaren
artean egonda edo pastoralara eman osteko azalpen edo iritzi
trukatzetean, sekulako astakeriak entzun daitezke, kasu
gehienetan, egia esan, euskaraz gutxi dakitenen edo euskal
kulturaren mundutik aski aldenduak direnen ahotan entzu-
ten direnak. Bai, nonbait arazoa da pastoralen jarraitzaileen
kopurua horrela handitu egin dadin, euskal kulturaren eza-
gupena eta bizipenak nabarmen gutxiagokoak direlarik. Bes-
te gisa batera esanik, egungo pastoralzale ugari *frantximan-
ten* (erdaldunen) edo *erdi-frantximanten* mundutik datoz,
eta horiek zabaltzen duten ikusmoldea —eurena izan deza-
ten zilegi bada ere— errealitateetatik aski urrundua dela
erran daiteke. Euskararen eta euskal kulturaren munduetan
murgildua ez dagoen kopuru handi horren eraginez, pasto-
rala pixkanaka-pixkanaka eraldatzen ari ez ote denez galde-
ra datorkit gogora. Hala, adibide bat bakarrik hartzearen,
badirudi gaur egun pastoral «ederrik» edo ustez hala denik
ez daitekeela izan dantza baleta landutako bat egon ezean
edo jantzi distiratsurik agertu gabe!... Baina horiek ez dira,
ezta inondik inola ere, pastoralaren funtsezko esanahi bate-
ko baitezpadako ekaiak... Hortaz, bide horretatik jarraituz,
arriskua bada trajeriaren funtsa, muina, mamia eta eitea edo
itxura nahasi egin daitezzen. Pastoral bat, oro har, dramatur-
gia bat da, ez «grand gignol» tankerako ikusgarri bat!...

Bi pastoral, bi ikusmolde ezberdinetatik...

Gai honetaz harekin sarritan hitz eginik, uste dut Jean-Mixel Bedaxagar Urdiñarbeko arotz-kantari adiskideak ere nik hementxe azaltzen ditudan kezka hauekin, gutxi edo aski, bat egiten duela. Hortaz, ikusmin handia sortu behar luke Bedaxagarrek aurtengo apiril amaiera inguruan oholtzara eramango duen *Akitaniako Alienor* trajeriak. Ez da inolako zalantzarik Akitania zaharra lurralde indartsuko subiranoa izateaz gain, Frantzia eta Ingalaterrako erregina izan zen andere handi horren bizi-urratsen kontakizuna pastoral bidez egin daitekeela. Zinezko epopeia bat da Alienor anderearen bizi luze eta aberatsa.

Dakidanez, Jean-Mixel Bedaxagarrek hautua egin du aktoreen kopurua hogeita hamar batera mugatzeko, horiek denak neskak edo emakumeak izango direlarik. *Satan* dantzariak, ostera, mutilak izango dira. Idazle eta errejent baten hautuak dira, beraz, pastoralaren ikusteko eta ikustera emateko era baten araberakoak. Errespetagarriak dira, eiki, eta ikusleari uzten zaio azken hitza. Ikusleak, hain zuzen, udan baino kopuru txikiagoan izan daitezke apiril bukaerako larunbat arrats edo igande batean, baina kontu horrek ez du funtsezko garrantzirik batere, zeren eta, Jean-Mixel Bedaxagarren iritziarekin bat natorrelarik alde horretatik ere, ikusle kopuru handi batek ez baitu frogatzen pastoral baten kalitatea...

Ziur asko, nahiz eta honetaz daturik batere ez dudan, bide aski diferenteetatik ibiliko da Garindaine herrian uda honetan emanen den pastoralaren idazle den Pier-Pol Berzaitz kantari ezagun eta guztiz talentuduna. Horrek, dakigunez, buhame edo ijitoen gaia du pastoralera egokituko. Aurretik azaldutakoaren ildotik, ez naiz batere ziur trajeria bat den gai horren biziartzeko modurik egokiena, baina aurreiritziz ez jokatzeko, horretan geldituko naiz, behinik behin. Ziurtzat eman daitekeena da, ordea, Pier-Pol Berzaitzek ikusgarri oso aberats eta koloretsu bat onduko duela, orain arte,

pastoraletan eta beste ikusgarri moldeetan egin izan duen bidetik. Pentsatzekoa da ere tauladara igo nahi izango direnak ugari diratekeela... Garindaine, aldiz, asko eta asko erdaldunduta dagoen herria izanik ere! Hor ere, pastoralak azken hamarkada hauetan berarekin dakarren kontraesan nagusi bat: horretan partaide izan nahi dutenak asko izatea eta horien artean euskaradunak oso gutxi! Hor ere, azken batean, euskararekiko zinezko axolarik eza eta errespetu falta... Noiz arte, bada?¶

ANDRES URRUTIA

Europa, hizkuntza gutxituen esperantza?

2013. urtea ez da, Europari dagokionez, urte lehorra eta idorra izan. Hainbatez, Europako Parlamentuan aitortu dira, beste behin ere, hizkuntza gutxituen hiztunen egoera eta nondik norakoak. Aitortu ere, ez nolanaahi eta gaingiroki, ezpada sakon eta arreta handiz. Hartara, Europako Parla-mentuak onarturiko ebazpenaren bidez, berriro ere agerian ditugu aspaldiko leloak, oraingo honetan, hala ere, egoki moldatuak. Testua eskuragarri du horretarako gogoia duenak. Hala eta guztiz ere, askoz ohargarriagoa izan daiteke testu horren ikuspegi zenbait azpimarratzea.

Bultzatzaileen artean, François Alfonsi korsikar ordezkaria eta, euskaldunei dagokienez, Izaskun Bilbao eta Inaki Irazabalbeitia diputatuak, bi-biak euskaltzale ezagunak eta aipatuak.

Ideiak, hala ere, ezagunak baina gogoratu beharrekoak (ikus testu osoa in: <http://r-p-s.info/Rapport-Alfonsi-pour-la-sauvegarde>).

Betoz, hala ere, *Jakin* irakurlearen begietara, testuaren printza batzuk, testua oso-osorik irakurtzera bultzatuko dutenak. Ezagunak izango zaizkio, dagoeneko, irakurle abisatu horri. Edozelan ere, berriro irakurtzea eta berrestea, deuseza baino, erabilgarri eta onuragarri.

Testuak testu, orain dator zailena, hau da, testu horren hizak egia bihurtzea, behin eta berriro errepikatua izan dena gauzatua eta gorpuztua ikus dezagun gure artean.

1. Hizkuntzen arteko berdintasuna:

E. Kontuan harturik Europako hizkuntza guztiak berdinak direla euren balioari eta duintasunari begira, kultura eta zibilizazioen osagai direla eta gizateriaren aberastasunari laguntzen diotela;

2. Hizkuntzaren aniztasuna kudeatzeko garrantzia, gizartearen orekarako:

F. Kontuan harturik gizarte eleanitzek, ondo elkartuta badaude eta euren hizkuntza-aniztasuna modu demokratikoan eta iraunkorrean kudeatzen badute, aniztasunari laguntzen diotela, askoz ere irekiagoak direla eta baldintza hobekak dituztela aberastasunari lagungarri izateko, hizkuntza-aniztasunari begira;

3. Orobat, gizartearen barne-kohesiorako:

N. Kontuan harturik hizkuntza-aniztasuna errespetatzea lagungarri zaiola gizarte kohesioari, berorrek indartzen baititu elkar-ulertzea, autoestimua eta ikuspegi-irekiera, eta hizkuntza-aniztasunak mesede egiten diola kulturarako sarbi-deari eta lagungarri zaiola kreatibitate eta kulturen arteko eskumenak eskuratzeari eta, gainera, herrien eta herrialdeen arteko lankidetzaz sustatzen duela;

4. Ofizialtasunaz harago joan beharra:

P. Kontuan harturik Europako Batasunaren arabera hizkuntza-aniztasunak, hizkuntza ofizialak ez ezik, hizkuntza koo-fizialak, eskualdeetakoak eta estatu kideen ustez ofizialak ez direnak ere biltzen dituela; estatu kideei eskatzen zaie, oraindik egin ez badute, berretsi eta aplikatu dezatela Eskualdeetako hizkuntzen edo gutxiengo hizkuntzen Europako Gutuna; adierazten da Gutunaz baliatzea desagertzeko zorian dauden hizkuntzak babesteko, Gutuna baita gutxiengoak babesteko mekanismoetako bat; mekanismo horiek Kopenhageko irizpideetan zehazten dira eta halakoak estatu guztiek bete behar dituzte Europako Erkidegoari euren atxikimendua eman ahal izateko;

5. Hizkuntza politika baten premia:

13. Kontuan harturik hizkuntzak biziberritzeko politika hatsuzko ahalegina dela eta horretarako oinarria dela arlo des-

berdinetako plangintza koordinatua eta anitza, batez ere, hezkuntza (eskola aurreko eta lehen mailako hezkuntza aktibo garrantzitsuak direla, gurasoak eurak hizkuntza horretan formatzearekin batera), administrazioa, komunikabideetako programak (irradi- eta telebista-igorgailuak sortuz eta garatuz), arteetan eta bizitza publikoaren molde guztietan, horrek eskatzen dituela epe luzeko baliabide erabilgarriak; aintzat harturik, era berean, programa horiek egitea, eginera onen trukaketa hizkuntza erkidegoen artean eta ebaluazio prozedurak ezartzea lagundu behar direla.

6. Teknologia berrien jokamoldea:

16. Kontuan harturik teknologia berriak tresna bailagarri izan daitezkeela, desagertzeko arriskuan diren europar hizkuntzen ezaupide, zabalkunde, irakaskuntza eta bizi iraupena aldezteko.

7. Nazioarteko eta Europa mailako tresna juridikoak:

28. Estatu kideei eskatzen zaie, halakoa oraindik ez badute egin, 1992. urteko Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna eta 1995. urteko Gutxiengo Nazionalen babeserako Hitzarmen Markoa sinatzea eta berrestea.

8. Eta informazio zehatza, webguneen bitartez:

36. Agerian jartzen du webgune erabilgarriak badirela, bertara bildu direla Europako Batasunaren programak, eta programa horiek eskaintzen dutela finantzaketa desagertzeko arriskuan diren hizkuntzen sustapenerako, eta Batzordeari eskatzen dio deialdi berria egitea, webgune horiek gaurkotzeko 2014-2020 eperako programekin eta gai honi buruzko informazio gehiago eman dezan, batik bat, gai honek ukitzen dituen hizkuntza erkidegoen arretarako.

Aditzaile onari, hitz gutxi!

Jean Haritschelhar zendu da

Jean Haritschelhar hil da. Hala jakin genuen irailaren hasieran. Berarekin batera joan dira, besteak beste, haren eginahal desberdinak, Jean Haritschelhar ikusi dugulako ekimen bultzatzaile hainbat arlotan: unibertsitateko irakasle,

itzultzaile, herriko alkate, kazetari, pilotazaleen buru edota plaza gizona. Horien artean, alabaina, azpimarratu beharrekoa da euskalgintzan izan dituen emaitzak.

Izan ere, Jean Haritschelhar euskarari eta euskal kulturari emana bizi izan da urte luzetan. Horretarako leku aparta izan du Euskaltzaindian, euskararen Akademian, bertan luze jardun baitu, zeregin eta ahalegin ugarietan. Euskaltzain oso, buruorde eta buru izan dugu luzaz Jean Haritschelhar, eta horrek egundoko ikusmira eman dio euskalgintzaren esparruan. Literatura gaietan aditua eta sona handiko iker-tzailea izanik ere, Jean Haritschelharrek ez ditu ahan-tzi edo baztertu akademia bati dagozkion gaiak, alegia, hizkuntza-ren aitzinamendua eta egokitzapena. Horretan ere, Euskaltzaindiak lantzen dituen bi arloak, *Iker* eta *Jagon*, haren xede eta helmuga izan dira, ikerketarekin batera beti landu izan baitu euskararen presentzia gizartearen zereginetan, nornahirekin eta nonahi, jakitun izanik euskara bera dela euskaldunen nortasuna eta bilgunea.

Euskal Herriko ipar zein hegoaldean ezaguna izan da Jean Haritschelharren irudia, eta irudi hori erabili du berak, behin eta berriro, euskararen mesederako emaitzak lortzeko. Mota eta pentsaera bateko nahiz besteko agintari, talde eta gizarte arduradunekin lan egin du, eta horietan guztietan nabarmendu ditu euskararen eta Akademiaren zereginak.

Nabarmendu ere, modu dotorean egin du, berari zegokion hitz egiteko erraztasuna baliatuz. Hainbatez, berarekin bat ez zetorrena begirune osoz hartzen zuen eta harekin kontuak adosteko beti prest zegoen. Hitz batez esateko, zin-zinezko zalduna, euskararen eta euskal kulturaren zalduna.

Zaldun izate horrek ekartzen zion, bestalde, pentsamolde berekoak ez zituenen errespetua eta aintzat hartzea. Hamai-katxo aldiz ibili da Jean Haritschelhar Euskal Herri osoan zehar agintariekin aspertu gabe euskararen arrazoiak ematen eta azaltzen. Euskararen ofizialtasuna behin eta berriro aldarrikatu du, eta, bere kargua utzi zuenean ere, Euskaltzaindiak Bilbon egin zion omenaldia aukera paregabea izan zuen Eus-

kaltzaindiaren eta Euskal Herriko Iparraldeko *Euskararen Erakunde Publikoaren* arteko lehen hitzarmena gauzatzeko.

Akademian bertan ere, Villasante aurreko euskaltzainbu-ruaren ildotik joan zen eta bitariko lanak bultzatu zituen, hala nola, hats luzeko egitasmoak, euskararen dialektologia- ren eta hiztegi gintzaren edo gramatikaren aldetik, literatura bera ere baztertzeke. Aldi berean, unibertsitatean hezitako euskaltzale eta euskaralari belaunaldi berriak Akademiara ekarri zituen, erakundearen geroa ziurtatu nahian.

Hitz batez esateko, zutabe sendoa eta habe gogorra, gure begien aurrean beti izango duguna.

Akarregiren esana: ba al goaz aurrera?

Egia aitortu behar badut, gero eta gutxiago ikusten dut Akarregi. Urterik urte, gero eta ezkutuago zait eta, egia esan, astirik ere ez dut hartzen berari deitzeko eta hitzordua paratzeko. Halako batean, hala ere, eta astia hartu dudala Eguzkitza lemoarraren ahozko lanak plazaratzeko, nire aurrean ikusi dut, liburuaren nondik norakoak ezagutu nahi zituela adieraziz.

Lekeitiotik ezagutuko zuen gure «Don Juan»? Nonbaiten entzuna edo aditua? Kontua ez zidan argitu. Bai, ordea, beste behin ere galdetu ea zertan den euskal kultura, ea aurrera joateko aukerarik duen eta abar.

Abarretan sartu gabe, autua berehala etorri da beste leku batera, alegia, murrizketa ekonomikoetara. Kezkatuta dago Akarregi, ikusten baitu urte luzeetan ehotako kultura-oihala arin eta laster desegin daitekeela, diru laguntzen ezaz.

Horixe da kontua, ea euskal kulturak aurrera egiteko behar dituen makulu horiek askieyak ez ote diren, egitura sendo eta beregaina sortzeko. Inbertsioak urritu eta badirudi, haize gaztelu bezalaxe, gure artekoa ezereztu eta deuseztatu behar dela.

Euskalgintza dago jokoan, ez beharbada erakunde zenbaitzuetan babestu den euskalgintza, ezpada eguneroko eus-

kalgintza, hainbat elkarte, ekintzaile partikular eta enpresa txikiek gorpuzten dutena.

Aldi berean, jokoan dago bestelako kontua, alegia, euskal kulturaren transmisioarena, gure gazteak, sorkuntza kulturalerako formazioa eta dohaina dituztenak, noraezean eta ibilbide ziurraren faltan daudelako.

Horixe da Akarregiren neke-lorren iturburua, berak ere ez baitaki zer eta nola egin eta, zer esanik ez, nondik jo. Despistaturik ikusi dut Akarregi, ez, ordea, gogorik gabe. Gomendatu diot lasai hartzea, denbora beste zer edo zertan ematea... Jakina, zer esan ez dakizula eta inork sinesten ez dituen halako aholku merkeak eman dizkiot, kontsolagarri izango zaizkiolakoan.

Akarregi, hala ere, zakur zaharra da eta ez entzunarena egin du. Nolanahi ere, begien ninietan, hondo-hondoan, igarri diot betiko garra, betiko grina, betiko euskaltzaletasuna... hitz batez esateko, betiko Akarregi.

Nahikoa izango al da etsipena gainditzeko?

Laster ikusiko.¶

EGUZKI URTEAGA

Murrizketak kulturaren

2008. urteko irailean finantza-krisia hasi zenetik, Lehman Brothers enpresaren porrotarekin eta *subprimesen* krisiarekin, herri garatuek ikusi dute nola beraien hazkunde ekonomikoak, enplegu tasak eta erosmen-botereak behera egin duten eta nola langabeziak, prekarietateak eta behartasunak gora egin duten. Egoera horrek administrazio publikoen defizitak eta zorpetze-tasak igoarazi ditu, gobernua gerria es-tutzera behartuz. Austeritate politika horietan, lehentasun batzuk finkatu dira, hala nola jarduera ekonomikoa, enpleguaren sorrera ala gizarte politiken babesa. Aldiz, kultura bigarren maila batean gelditu da, funtsezkoa ez balitz bezala. Bai Espainiako Gobernuak bai Eusko Jaurlaritzak murrizketa nabarmenak burutu dituzte eremu horretan, hainbat enpresa, elkarte ala fundazio kinka larrian jarritik eta zenbait arteren geroa baldintzatuz.

Krisiaren jatorria eta kudeaketa

Komeni da krisiaren jatorriari begirada bat ematea. Izan ere, Europar Batasuneko herri gehientsuenek finantza-krisi bati aurre egin behar izan diote 2008ko irailaren 15ean Lehman Brothers inbertsio-bankuak porrot egin ostean. Porrot hori, maila handi batean, bereziki Estatu Batuetan eta, maila apalago batean, Europan gauzatutako hipoteka ustelen ondorioa da. Horrek konfiantza eza eragin zuen inbertitzaileren artean, eta mundu osoko burtsen beherakada azkar bezain nabarmena eragin zuen. Krisia orokortzeak mundu

osoko hainbat banku, aseguru-etxe eta inbertsio-funts arriskuan jartzen zituen, nazioarteko banku-sistemaren hondamendia eragiteko arriskua sortuz.

Egoera horren aurrean, bankuek dei egin zieten estatuei, Europako Banku Zentralari eta Nazioarteko Diru Funtsari laguntza eske, erreskatatzeko asmoz, une baterako nazionalizatuz, banku horietan partaidetzak hartuz edo baldintza onetan —interes-tipo ala itzultze-eperei dagokienez— beraiiei dirua uzteko eskatuz. Une berean, estatuek berpizte ekonomikorako planak osatu eta ondoren gauzatu dituzte, 1929ko burtsaren hondamendiak sortu zuen depresio ekonomiko luze bezain sakona ekiditeko nahiarekin. Estatuaren esku-hartze bikoitz horrek beraien defizit zein zorraren hazkunde nabarmena eragin zuen.

Une horretan, Europar Batasunak eta berori osatzen duten estatuek aukera eduki zuten, emandako laguntzaren truke, finantza-sistema arautzeko. Aitzitik, egindako adierazpen gogorrek eta asmo handinahiek geldotasuna gordetzen zuten. Hain da egia, ezen, 2009tik landa, finantza-merkatuak kezka adierazten hasi baitziren estatuek beraien zor subiranoa ordaintzeko ahalmenaren inguruan. Kezka hori handitzeak arrisku-sarien gorakada eragin du, praktikatzen diren interes-tasak igoaraziz eta estatuak kinka-larrian jarritz, geroz eta zailtasun handiagoak dituztelako beraien zorra finantza-merkatuen bidez diruztatzeko. Interes-tasak hain garaiak izan dira, ezen hainbat estatu, Grezia, Irlanda ala Portugal barne, *troikaren* (Europar Batasuna, Europako Banku Zentrala eta Nazioarteko Diru Funtza) esku-hartzea eskatzera bortxatuak izan baitira.

Interes-tasa jasangarrietan dirua uztearen truke, *troikak* politika makroekonomiko gogorrak aplikatzera derrigortu ditu, esan nahi baita murrizketa eta zerga igoera itzelak gauzatzera. Austeritate politika horiek inbertsio publikoa, funtzionario kopurua eta osasunean, hezkuntzan ala kulturaren inbertitutako dirua murriztera eraman ditu. Horri zerga zuzen eta zeharkakoen gorakada gehitu behar zaio, herritarren

erosmen-boterea gutxituz eta, ondorioz, barne-kontsumoa mugatuz. Politika horiek, hiru urteko epean, estatu-kideen defizitak eta zorrak murriztea zuten helburu, nahiz eta ekonomiaren kontrakzioa eta langabeziaren gorakada eragin.

Egia esan, austeritate politikak ez dira eraginkorrak izan ekonomikoki eta zorigaitzokoak izan dira sozialki, zeren, langabeziaren, prekarietatearen eta behartasunaren gorakada eragiteaz gain, ez dute ekonomia berpizteko eta defizita zein zorpetzea gutxitzeko balio izan. Hori murrizketen eragin biderkatzaileak gutxiestearen ondorioa da. Izan ere, Europar Batasuneko ekonomialariek pentsatzen zuten xahupen publikoa %1 jaisteak defizita %0,5 gutxiaraziko zuela. Baina, praktikan, eragin biderkatzailea -1,5 ala -1,7koa izan da, esan nahi baita gastuaren murrizketa defizitaren eta zorraren %0,5 eta %0,7ko gorakadarekin bat joan dela.

Egoera horren arrazoa sinplea da: inbertsioaren eta gastu publikoaren murrizketak eskaeraren kontrakzioa dakar; horrek enpresak beraien ekoizpena eta inbertsio produktiboa mugatzera daramatza, eta, bidez batez, beraien plantillak txikitzen. Langabeziaren gorakadak eta geroak sortzen duen ziurgabetasunak, kontsumoa gutxitzeaz gain, xahupen publikoa handitzen du, zeren langabetuak zuzenean ala zeharka diruztatu behar dira. Horrek guztiak aurrekontuen desorekak areagotzen ditu, estatuak murrizketa berriak ezartzera derrigortuz. Azken horiek, arazoa konpondu beharrean, egoera okertu dute. Eta murrizketa horiek eremu ezberdinek ukitzen dituzte, kultura lehen sakrifikatua delarik.

Murrizketak kulturen eta eragindako erreakzioak

Krisia hasi zenetik, eta bereziki 2009tik landa, bai Espainiako Gobernuak bai Eusko Jaurlaritzak murrizketa itzelak egin dituzte kulturarekin zerikusia duten alor guztietan, hala nola, hezkuntzan, ikerkuntzan, kultura ekoizpenean, hizkuntza politikan... Horrela, PPko gobernu osatu zenetik,

Kultura, Hezkuntza eta Kultura Ministerioaren aurrekontua %12 jaitsi da 2011n, %21,2 2012an eta %30 inguru 2013an. Azken lau urteetan, beherakada %70ekoa izan da. Kulturen eremu guztiak ukitu dira: museoak, liburutegiak, artea ala zinema; museo eta antzokietan egin diren murrizketak bereziki gogorrak izan dira. Murrizketa horiek eragin zuzena daukate Euskal Herrian, Euskaltzaindia horren adibide delarik. Hain zuzen ere, 2011z geroztik, Ministerioak Euskaltzaindiari ematen dion diru-laguntza %70 jaitsi da, eta azken urtean beherakada %50ekoa izan da.

Azken murrizketa hori bereziki ulergaitza da, dakigunean bai euskarak bai Euskaltzaindiak geroz eta errekonozimendu handiagoa dutela administrazio publikoen aldetik, direla europarrak, espainiarrak edo autonomikoak. Izan ere, lehen aldiz azken 300 urteetan, iragan den 2012ko martxoaren 14an, Espainiako Errege Akademiak euskara omendu zuen Madrilan ekitaldi instituzional batean. Ekitaldi horretan, Wert ministroak euskara goraiatu zuen osagai integraztaile gisa aurkeztuz. Halaber, Europar Legebiltzarrak Euskaltzaindiari 2013ko Europako Herritarra saria eman dio. Sariak, Europar Batasunaren baitan, balio europarren alde borrokatzen diren, integrazioa sustatzen duten eta nazioarteko lankidetzara bultzatzen duten pertsona eta erakundeak omentzen ditu.

Nahiz eta txikiagoak izan, Eusko Jaurlaritzak aplikatutako mozketak garrantzitsuak dira. Rikardo Gatzagaetxebarria Ogasun eta Finantza sailburuak adierazi duenaren arabera, 2013an Kulturaren egingo diren murrizketak Hezkuntzan gauzatuko direnak baino handiagoak izango dira. Aurreikuspenen arabera, Hezkuntzari sagaratutako aurrekontua %7 jaitsiko bada, Kultura eta Hizkuntza Politikari dedikatutakoa %22 apalduko da. Horren arabera, esaterako, irrati-telebista publikoak 33 milioi euro gutxiago jasoko lituzke.

Murrizketa horiek erreakzio ugari eragin dituzte, bereziki kulturagintza eta euskalgintzako elkarte eta federazioena. Adibidez, Paul Bilbao Kontseiluko idazkari nagusiak «oso

potolotzat» jo du mozketa, eta ohartarazi du lehen ere eskasaz zen alorra gehiago ahulduko duela. Bere aburuz, «eragin zuzena izango du normalizazioan eta euskalgintzan». Hala ere, Ander Iturriotz Euskal Idazleen Elkarteko lehendakariak dio itxaropena zapuztu dela. *Berrria* egunkariari honakoa adierazi dio:

Lehentasunak markatu behar ziren, eta euskal nortasuna ez dago lehentasunetan. Osasuna eta poltsikoa ez ezik, arima ere zaindu beharrekoa da, baina kultura ez da ezinbestekotzat jotzen.

Eusko Jaurlaritzak babesten duen alderdiak ere onartzen du murrizketa horiek ez direla egokienak eta ez dagoela negoziaketarako tarte handirik. Horrela, Itxaso Atutxa BBBko lehendakariak dioen erara:

Normalean, negoziazio bati begira ari zarenean, zerbait gordetzen duzu bestearen eskaerei erantzun eta adostasunetara iristeko, baina egoera hain da larria, ez dagoela tarte handirik.

Murrizketen ondorioak

Murrizketak urtetik urtera mantentzen eta, zenbait kasutan, areagotzen direnean, eraginak biderkatzen dira. Izan ere, lehen urtean ala lehen bi urteetan, fundazio, elkarte eta enpresa ezberdinak murrizketei aurre egiten saiatzen badira, batik bat kudeaketa hobetuz eta barne-antolaketa razionalizatuz, denbora joan ahala, lan-taldeak berak ukitzen dira. Esaterako, 2010-2011 ikasturtean, euskaltegi guztiei aplikatu zaien murrizketa %6koa izan da, baina udal ikastegietan beharokada %12,4koa izan da, esan nahi baita bikoitza. Hori nabaritu da irakasleen kontratazioan, soilik plantillakoak direnek emango baitituzte eskolak, interinoen kalterako.

Murrizketa politika horiek jarraitzen badute, litekeena da kulturagintzan eta euskalgintzan jarduten duten hainbat profesional, elkarte eta erakunde pixkanaka desagertzea. Hainbat urteko lana eta indarra eskatu duten egiturak ezereztu daitezke administrazio publikoek ez badituzte beraien le-

hentasunetan sartzen. Kultura ez da «arima gehigarri» bat, ezta «entretanimendu» bat ere, Montoro ministroak adierazi zuen bezala. Pertsonen eta gizarteen muina osatzen du, eta ez bata ez besteak ezin dute aurrera egin ez badaude kulturaz elikatuak. Are eta gehiago ezagutzaren gizarte batean bizi garenean, non immateriala denak geroz eta garrantzi handiagoa daukan.¶

G A I A K

89 PAULO AGIRREBALTZATEGI
Gabriel Aresti eta Arantzazu

Gabriel Aresti eta Arantzazu

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Idazlea eta *Jakinen* Kontseilu Editorialeko kidea

2013ko uztailaren 4an ekitaldi oso deigarria gertatu zen Arantzazun: bertako Liburutegiak Gabriel Arestiren *Harrizko Herri Hau* liburuaren jatorrizko eskuizkribua itzuli zion Meli alargunari. 40 bat urtez jaso eta gordea zuten fraideek, liburuaren editoreak eskatuta eta Kandido Zubizarreta orduko liburuzainaren ardurapean utzita. Egun haietako hedabide sozialek eurrez jaso eta zabaldu zuten gertakariaren berri. Esker onez eta hunkituta berreskuratu zuen Melik senarraren eskuizkribua. Liburua familiaren eskuetan uztea baino gehiago izan zen, ordea, ekitaldia: Arestiri omenaldi sentitua egin nahi izan zioten Arantzazuko fraideek, hark santutegiarekin eta bertako hainbat fraiderekin izandako harremana, lankidetzaz eta adiskidetasuna gogoratuz.

Gazte-gaztetatik izan zuen Gabriel Arestik harremanik Arantzazurekin. Bitoriano Gandiagak berak 1956 inguruan ezagutu omen zuen hantxe. 23 urte zituen orduan poeta bilbotarrak. Euskal literaturaren mundura agertu berria zen *Euzko-Gogoako* bere lehen olerkiekin: 1954an-edo (ik. Joxe Azurmendi, «Gabriel Arestiren tintazko bataioaz», *Jakin* 62, 1991, 129-142, 129-130. or. Behin baino gehiagotan aipatu-

ko dudan 14 orrialdeko idazlan hori, *Azurmendi-1991* izendatuko dut; bertan, Euzko Gaztediko Andoni Arozenari Arestik Arantzazutik idatzitako erantzun-gutunaren berri eman zigun: *Aresti: Gutuna* izenez aipatuko dut Arestiren testua).

Ondorengo urteetan estutuz joan ziren haren harremanak Arantzazuko fraideekin, 1960tik aurrera —Bilbon bizi zen Imanol Berrituarengandik hasita—; batez ere *Jakin* aldizkariarekin: Joseba Intxausti, Kepa Enbeita eta bereziki Joxe Azurmendi.

Harri eta Herri. Arantzazu

Harri eta Herri da (1964) Arestiren poema-liburuetan gailurrekoena. Horren atalik handiena Oteizari eskainia da zuzenean; *Quousque tandem* (1962) obra da poema-liburuaren ezkutuko erreferentzia nagusietakoa, uste dudanez. Baina aurrenik, eta Oteizaren liburua baino lehenago, Arantzazuko apostolu-harriak ezagutu zituen Arestik, bertako plaza-bazterrean baztertuta. Basilika berrian Oteizak lantzeko frisoko apostoluen obra geratuta zegoen garai hartan, Eliz debekuaren ondorioz. Arantzazura joaten zen bakoitzean harriduraz ikusi ahal zituen harri-blokeak lurrian etzanik; biziki haserretzen omen zen. Harri horietatik ezagutu zuen aurrenik Oteiza Arestik, bere poeman dioenez («Profeta bati (Jurgi Oteizari azaldu nahirik)» poema, *Harri eta Herri*, IV, Q):

Nik ez dut Jurgi Oteiza eskultorea ezagutzen,
baina hainbeste bider ikusi ditut haren harriak,
haren apostoluak
[...]
kamino gaitz horretako bazterretan eroririk
[...]

Beraz, *Harri eta Herri* liburuaren azken arrazoiak, Oteizaren liburuan beste, Arantzazuko apostolu-harrietan daudela esan daiteke... eta Arantzazu harrizkoan: «Harria / edo-

nundikan harria. / Harrizko dorrea» ikusten baitu Arantzazun («Atzo ezagutu nuen» poema, *ibid.*, IV, M).

Neurri handi batez, Arantzazun —«Arantzazu polilitoa», beraren esatez— sustraitua eta girotua dago, beraz, Arestiren poema-liburu adierazgarriena. Hori berrestera datoz, bestalde, Joxe Azurmendiri —Joxeperi— liburu berean eskainitako olerkiak (III. parte, Z poema, eta IV. parte, M poema). Arantzazuko Teologiako ikaslea zen Joxe Azurmendi, eta Jakin aldizkariaren zuzendaria (1962-1963). Oso adiskide egin zen Aresti Joxeperekin, eta adiskidetasun horixe kantatzen du olerkiotan, Arantzazu bera kantatzearekin batera. Laguna ezagutu zueneko kontakatzen digu laugarren parteko M olerkian:

Atzo ezagutu nuen
nire laguna.
Zerura pagatu nuen kotxea.
Oñatin bazkaldurik
Arantzazu gora
bertan topatu nuen
fraile buru motza.
Atzo ezagutu nuen
nire laguna
[...]

Aresti eta arantzazuar literatura

«Arantzazuar» literaturak mendetako historia du, XV.aren azkenetan erromesak bertako balada edo kanta zaharrak asmatzen eta kantatzen hasi zirenetik gaur arte datorrena. Arantzazuar literatura ez da bertako fraideek edo erromesek egindakoa bakarrik, Arantzazuren inguruan sortu edota Arantzazu kantatu izan duen literatura da —herritarra nahiz aditua—. Historia horretan leku berezia du Arestik, eta ez aipatua dugun *Harri eta Herri* obrarengatik bakarrik. Lehenagokoa da haren harreman literarioa Arantzazurekin, 1961ean *Jakin* aldizkarian argitararazi zuen bere «Azken poema» txikitik hasita. Literatur sariketetako batean lehen saria jaso ez izanak min handia eman zion Arestiri, eta etsi-

pena eragin ere bai itxuraz. Poesia bertan behera uztea erabaki zuen nonbait bere baitan; eta bere «Azken poema» idatzi zuen:

Kantsazioaren aitzakiarekin
nire gradotik
dimisioa
presentatzen dudalarik,
beste enplego
nekagarriago bat
onartzen dut.

Jendaurrean aldarrikatu nahi izan zuen, ordea, bere «dimisioa», eta Arantzazuko «lagunarengana» jo zuen, *Jakin* aldizkarian argitara zezan... Horretan poesiarik ez argitaratzea erabakita zeukaten arduradunek; baina adiskidetasunaren izenean-edo, «mehatxu» eta guzti, behartu egin zituen bere azken poesia argitaratzera. Eskela itxuran argitaratu zuten (15. zk., 1961, 97. or.). «... beste enplego nekagarriago bat onartzen dut» beste honetara aldatu zuen gero: «Beste enplego zorionsuago bat onartuko nuke»... Zorionez ez zuen aurkitu, eta poesia lantzeari ekin zion lehen baino kemen are handiagoz!

Anekdotak bitxi horretaz at, jakin beharrekoa da Arestiren lehen antzerki-obra —*Mugaldeko herrian eginikako Tobera*, 1961— Arantzazuko Teologiako ikasleek antzeztu zutela lehenbizikoz, Arestik berak aitortua duenez, gorago aipaturiko gutunean. Gabonaldietan hainbat antzerki egin ohi zuten Arantzazuko ikasleek; horietako bat izan zen nonbait Arestirena, 1962ko Gabonetan. Bestalde, Iratzederren *Pasionea* obra ere behin baino gehiagotan antzeztu zuten Arantzazun bertako fraide ikasle gazteek, Aste Santuan. Bestelakorik ere eskura eduki nahi, eta horrelako ekitaldien sustatzaile zen Jose Goitia fraide irakasleak Arestiri eskatu zion idatz zezala antzerkiren bat, Aste Santuan Arantzazun antzezteko... Baita idatzi ere, bat behintzat: «... Eta gure heriotzeko orduan» (1964an *Egan* aldizkariak argitaratua). Dena dela, ez zuten gero antzeztu Arantzazun; Iratzederren

Pasionearen ordezkotzat ez zuten ontzat eman nonbait (ik. Gabriel Aresti, *Literatur lanak*. 7. Antzerkia, Susa, 1986, 280. or.). —Jakitekoa da Iratzederren miresle ere bazela Aresti.

Arestiren Arantzazu: poesia, argia, euskara...
Paradisua!

Euskararen eta euskal literaturaren —poesiaren— erreferentzi gune garrantzizkotzat zeukan Arestik Arantzazu. «Poeta bikaintzat» dauka Salvatore Mitxelena, eta esker oneko zaio, bere antzerkiren bat defenditu zuelako (Aresti: Gutuna, in: Azurmendi-1991, 133. or.). Lizardiren eredu gailurtzat jotzen ditu Bitoriano Gandiaga eta Antonio Bilbao, bi poeta bizkaitar, biak Arantzazuko fraideak; eta batez ere bere hurbileko poetatzat dauka Joxe Azurmendi (Aresti, Gabriel: «Gaurko euskal poesia», *Zeruko Argia* XXVIII/100, 1965-01-24, 9. or.).

Oso ikuspegi idealista eta zerutiarra dauka Arestik Arantzazuri buruz: aski da Azurmendiri eskainitako olerkiak irakurtzea (*Harri eta Herri*, III, Z):

Joxepe
nire laguna
hurrun dago
han goian,
zerutik hurbil,
eta ni berriz
hemen behean,
osin ilun honetan
Bilbo deritzan
infernua honetan...
Hura han goian,
Arantzazu deritzan
gailur haretan,
paradisua haretan...

S. Mitxelenak eta garai hartako Arantzazuko zenbait sermolarik baino ikuspegi dikotomikoagoa, alajaina! Goraipamen idealista berberera dator «Atzo ezagutu nuen / nire laguna» poemaren ere (*ibid.*, IV, M):

Joxepe lagun maitea:
Nun da zeruko atea?
Kanta dezagun batea!
Apur dezagun katea!
Begira nola dagoen
harana
hodei beltzez estaldurik, harantza
nire deseoa haize hotzak
darama.

Zerutarra delako ez ezik, euskararen babeslekua delako ere bada agian paradisu Arestirentzat Arantzazu, Bilbori kontrajarrita edo. Honetara idatzi zion Venezuelako bere kritikatzaileri:

Ni nire herrian bizi naiz, nire herri artean. Orain ere, hitz hauk paperaren gainean eskribitzen ditudan momentu honetan bertan ere, nire herrikideen artean, Arantzazu deritzan paradisu honetan. Nire inguruan (bazkalostea da, eta ehun bat erromesek bazkaltzen dute Oñati gaineko ostatu honetan) euskeraz besterik ezta entzuten (Aresti: Gutuna, in: Azurmendi-1991, 132. or.).

Areago, euskal abertzaletasunaren ikurtzat hartzen du nonbait Arestik Arantzazu. Horregatik handixe egin nahi du bere abertzaletasun-aitorpena, Andre Maria testigutzat hartuz:

Gauza bat zin egiten dut Arantzazuko amaren aurrean gaur, eta nere bi alaben ohorearen aurrean, abertzalea naizela, buruko puntatik eta behatzetaraino (*ibid.*, 134. or.).

Eta honetara amaitu zuen bere gutuna: «Nerean, eta nere herriarenean: Biba Euskalerria libre! Arantzazu, 1963/III/17an».

Bitoriano Gandiaga eta Gabriel Aresti

Gandiaga izan da Arantzazuko poeta enblematikoena Arestiren belaunaldiarentzat, eta euskal literaturan oihartzunik handienekoa. 1928an jaioa, Aresti baino bost urte zaharragoa zen —esanda geratu da 1956an-edo ezagutu zuela hori Arantzazun—. Batek baino gehiagok aztertu izan ditu bi poeten arteko kidetasun eta ezberdintasun pertsonal

eta literarioak. Hemen Felipe Juaristiren «Aresti eta Gandiaga. Ohar batzuk / Breves notas sobre Aresti y Gandiaga» (*Euskonews* 77, 2000-05-12) eta Iñaki Sarriugarteren «Bitoriano Gandiaga eta Bilbo» (*Litterae Vasconicae* 8, 2001, 279-294) idazlanak azpimarratu nahi ditut.

Gandiagaren beraren aitoren mingotsa da hemengo hau:

Esan beharra dago: *Elorrik* ez zuen norbaitzuegan estimazio haundiegirik izan. Sinbolista, intimista eta horrelakoa omen zelako. Modan zegoen modua, ni *Elorri* egin eta gero enteratu nintzen bazenik ere, baina soziala zela. *Elorriko* poesia zaharkitua zela, pasea.

Felipe Juaristi, idazlea eta literatur kritikaria, «lasaitzera» datorkio:

Poesia, ordea, ez da inoizkoa. Gaurkoa poesia baldin bada, edo poesiatzat jotzen badugu, biharkoa ere poesia izango da, eta etzikoa ere bai [...] Alde horretatik seguru nago, Gandiagaren *Elorrik* iraun egingo duela, bere garaiko liburu askok iraungo ez duten tokian.

Gabriel Arestik ere iraganekotzat kritikatu zuen Gandiagaren *Elorri*, bere *Maldan behera* lehen poesi-obra (1960) halakotzat jota zeukan bezala. Arestik, ordea, iritzi oso onean zeukan Gandiaga poeta, baita *Elorri*ren garaiko autorea ere:

Zorionez frutu berriak eman ditu Lizardiren arbolak, eta frutu hoietatik zilegiztatzten da eskola horren izaera; bi bizkaitar dira. Bitoriano Gandiaga eta Antonio Bilbao-Monasterio.

Baina aholku modukoa damaie jarraian («Gaurko euskal poesia», *Zeruko Argia* XXVIII/100, 1965-01-24, 9. or.):

Orain biak txit sariztatuak dira, baina hemendik hogoi urtera, ez dakit nik zertan geratuko den hoi poetatza, baldin eta eskola berrietara aldatzen ez badira.

Izatez, eta Joan San Martinek idatzia duenez, Arestik berak proposatu zuen Gandiaga euskaltzain urgazle izateko, 1964an, *Elorri* liburua argitaratu eta berehala, beraz (ik. Arana Martija, Jose Antonio: «Orbelaungo landarea Arantzazun zuhaitz», in: *Bitoriano Gandiaga eta Mendata*, Bilbo, 2001, 150. or.).

Norbaitek idatzia duenez, bestalde, Arestik berak ere Gandiagaren esperientzia mingots bertsua izan zuen bere lehen obra poetikoaren ondoren:

Comenzó [Aresti] su andadura literaria con una obra de carácter simbolista, *Maldan Behera (Cuesta abajo)* [...] Esta primera obra tuvo escaso éxito de crítica, sumiendo al escritor en una crisis creativa. En esta época conoció a Blas de Otero quien compartía inquietudes artísticas y sociales, en la Tertulia de La Concordia, y este hecho pudo influir en el giro de su trayectoria poética [*Harri eta Herri etorri zen*]» (Wikipedia).

Zuzenean gogoratzen digu testu horrek Gandiagaren beste aitorten hau:

Gero [*Elorri* argitaratu ondoren], hamar bat urtetako mutu aldi ta meditatze aldi baten ondoren, sozial eta erreibindikaziozko poesiara aldatu nintzen. Aresti, Azurmendi-ta baino beranduago. 1967-tik 69ra bitartean *Hiru gizon bakarka* idatzi nuen, «Oteitzaren eskaritik Herriarenak entzunik» (Loiola Irratian elkarriketa, 1977).

Bi gizon eta poeten urruntasuna eta hurbiltasuna, biak batera, beraz? Aresti eta Gandiaga, gizon eta poeta, oso ezberdinak ziren, hori bai:

Gandiaga baikorra da. Aresti, ez. Gandiaga inozoa. Aresti, ez. Gandiagak, *Elorri* idatzi zuenean, ez zuen gaizkia ezagutzen, bere bizitzatik aparte utzia zuen. Gandiagak ez zuen hiririk ezagutzen, ez zuen Arantzazuz eta bere jaiotetxeaz aparte beste lurrik ezagutzen, liburuetan izan ezik [...] Aresti, mailuz jota, harriari kantan hasi zen. Gandiagarena, ordea, ez da harrizkoa, lurrezkoa, buztinezkoa, baizik.

Juaristiren hitzak dira, agian ertz biziegikoak; baina hona jarraian berak:

Oso urruti zeuden elkarrengandik Aresti eta Gandiaga, garai hartan. Baina poesiaren indarra haxe da, lehen elkarrengandik urruti zeudenak hurbildu egiten ditu elkarrengana.

Benetakoa izan zen hurbilketa eta elkarrenganako mirespena. Horren seinale da, Gandiagaren aldetik, *Uda batez Madrilen* libururako idatzita utzi zuen eskaintza hau, gero

liburuan sartu gabe geratu zena, seguruenik tartean hil egin zelako Aresti.

Hitzari
poesiako
ate nagusiak
zabaldu zizkion
Gabriel Arestiri.

Gandiagarentzat «sua» zen Aresti, Sarriugartek seinalatua duenez; agian harria baino gehiago; beharbada «lurra» zen Gandiaga Arestirentzat.

«Gabriel Arestiren Aitormeneta» eta omenetan

1975ean hil zen Aresti. Hileta zibila egin zioten. Norbait, Gandiaga han ikusi eta hitzen bat esateko eskatu zion itxuraz. Ustekabean hartu zuen eskaerak nonbait Gandiaga, baina ukorik ezin egin; eta bere hitzak esan zituen, eta, dirudienez, aurretik gogoetatuak zituenak. Bada testu bat harren artxiboan, Arestiren hiletaren ondoren idatzia behar duena, gaztelaniazko itzulpen eta guzti, eta hiletako bere lekukotasunaren berri utzi diguna, seguruenik lagunek edo familiakoek hala eskatuta. Luzetxea bada ere merezi du hemen ematea:

Neure berri emanaz hasiko naiz: fraide eta apez naiz, bai poeta eta Gabrielen adiskide ere. Errespetatzen dut Arestiren nahia: Ez zuen elizfuntziorik nahi ukan, ez kanpai hotsik, ez ohiturazko elizkizunik. Ez nator Elizaren izeneta. Naizan bezelakotan nator, naizanik ezer ukatu gabe. Onartzen dut Juan San Martinek eta Haranburu Altunak Arestiren gorapenez esan dutena. Nik mundu hontakoz beste dimensio batetan, betiko bizitzan sinesten dut eta guztiok salbatu nahi gaituen Jaungoikoagan. Jainkoaz ukan ditzakegun ideia eta iritziak gorabehera, salbatuko gaituen Jainkoagan sinesten dut. Gure zekenkeri, txikikeri eta grinetatik libre irizten duen Jainkoagan sinesten dut. Eta ez gure erara, baina guztiz bestetara eta Bere modutara —«Zuk bakarrik dakizula fededun hil diren guztiak»— iritzi diola-ta nago gure adiskide Gabrieli, eta Bere gloriatan harturik ukanen duela uste dut. Eta Jainkoaren jokabide hau ezagutzean, Aita deitzera be-

harturik aurkitzen naiz, eta guztion aurrean Hari Aita deitzeneko atsegina ukan nahi dut. Eta nik sinesten dutanetan sineste duten guztiek esan dezakete nerekin «Gure Aita»: Gure Aita... (Askok erantzun zuten). Jainkoak bere paketa ukan dezala gure adiskide Aresti. Amen.

1978an Arestiren omenezko ekitaldia antolatu zuen Gipuzkoako Aurrezki Kutxak, non hainbat poetak hartu baitzuen parte. Hiru olerki idatzi zituen Gandiagak ekitaldirako: «G. Arestiren Aitormeneta» da horietako bat (*Agiriak. Euskal poetak eta artistak G. Arestiren omenez*, GAP, 1978, 98-101). Zoritzarrez ordenaz aldatuta daude ahapaldiak, inprimategian Gandiagaren jatorrizko testua gaizki interpretatuta edo; dagokion ordenan ekarri dut hona, idazlan hau burutze aldera —berorren kopia eskaini zioten fraideek Arestiren alargun Meliri Arantzazuko ekitaldian.¶

Gabriel Arestiren Aitormeneta

Bitoriano Gandiaga

«Nire aitaren etxea
defendituko dut», esan zuen
bat bateko suak.

Deihadarrak entzun ziren
suaren kontra
lekaioak suaren alde.

Urez heldu zitzaizkionak
indartu egin zuten;
adarrez eraso ziotenek
haserretu.

Bere baitariko haizeak zeragion su
azkarra zen.

Alferrik ginen urruti
ilinti zaharrak gordetzen,

bat baterako argi beroak
jo ginduen ta itzul arazi.

Ta sortzaile zetorren,
bihurri ta martzal;

zaharkinei atxikiz, aitareneko
ganbara ta ate-osteko
ezertarako ez zen oro
erre zuen
ta argia sartu etxean,

baliorik
eta etorbiderik zuena
harri ta herriren
begitan jarriki.

Erreturan
belar berria erne da,
garia, bideak,
ihardun-poza.

«Nire aitaren etxea
defendituko dut», dio
«HARRI ETA HERRI»tatik
abots gorenak.

«Nire aitaren etxeak
iraunen du
zutik», darantzuio
«HARRIZKO HERRI HAU»
beteko
erantzunak.